

INFRASTRUKTURA

ENERGETSKI SEKTOR

2,13

PREGLED REALIZACIJE PREPORUKA BK

Preporuke:	Prvobitno date u BK:	Značajan napredak	Određeni napredak	Bez napretka
Električna energija				
Regulacija cena električne energije treba da bude napuštena (ali osetljivi kupci treba da budu zaštićeni), što bi omogućilo nova ulaganja u modernizaciju i revitalizaciju proizvodnje uglja i električne energije.	2016		√	
Nastaviti rad na stvaranju potrebnih uslova za uvođenje instrumenata naknada za korišćenje uglja (eng. Carbon pricing).	2020		√	
Propisati ciljne uštede energije, jer to predviđa i Direktiva 2012/27/EC kao i njena dopuna 2018/2002/EC. U toku je priprema predloga revizije ciljeva za energetske efikasnost u smislu njihovih povećanja. Tu je takođe potrebno predvideti i smanjenje "specifične potrošnje" energije tj. potrošnje po jedinici proizvoda.	2021			√
Uvođenje mehanizma da se prilikom rezervacija priključka na mrežu da sredstvo obezbeđenja od strane investitora, npr. bankarska garancija ili depozit, sve u cilju sprečavanja stvaranja redova za priključak na mrežu koji blokiraju dostupne kapacitete.	2024	√		
Uskladiti regulativu vezano za obračun PDV-a na računima za prozjume.	2022	√		
Obnovljivi izvori energije				
Podzakonski akti koji će bliže uređivati sisteme podsticaja treba da budu skrojeni tako da ubrzaju investicije u sektor obnovljivih izvora energije i da prate zajedničke smernice EBRD-a i Energetske zajednice.	2021	√		
Prilagoditi regulativu i metodologiju za određivanje maksimalne cene na aukcijama tako da više odražava uticaj tržišne cene električne energije.	2022	√		
Potrebno je bez odlaganja usvojiti konačni predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o energetici. Međutim, neophodno je obratiti pažnju:	2024	√		
da se izmenama i dopunama Zakona o energetici ne uvode dodatni uslovi za pribavljanje energetske dozvole. Nepredvidivi i nedovoljno jasni uslovi uvedeni koji bi bili uvedeni izmenama (pre svega predlog da se vrši ocena uslađenosti sa dugoročnom strategijom) mogu predstavljati ozbiljan problem za pravnu sigurnost i predvidivost razvoja projekata;	2024			√
neophodno je izbeći rešenja kojim se uspostavlja nejednaki uslovi poslovanja za iste poslove sa različitim učesnicima na tržištu, kao što je prioritet strateškog partnera prilikom definisanja uslova za priključenje u odnosu na prethodne uredno predate zahteve;	2024	√		
iako je opravdano da se prenosni sistem rastereti blokiranih kapaciteta koji se neće realizovati, predlog da se retroaktivno uvode obaveze za postupke priključenja se ne bi mogao smatrati fer rešenjem. Ističemo potrebnu uvažavanja razlika između projekata – u pogledu onih koji su u sistemu podsticaja i onih koji su u zreloj fazi, u odnosu na one koji nisu ni započeli razvoj;	2024		√	

Preporuke:	Prvobitno date u BK:	Značajan napredak	Određeni napredak	Bez napretka
do usvajanja izmena i dopuna Zakona o energetici neophodno je objaviti prateće izmene podzakonskih akata i drugih zakona koje je potrebno uskladiti, kako bi privreda imala puno razumevanje na koji način će se institut „aktivnog kupca“ primenjivati i kako će on uticati na planirane investicije u razvoj sopstvenih kapaciteta za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora.	2024			✓
Energetska efikasnost				
Usvajanje funkcionalnog modela ugovora koji će uređivati snabdevanje energijom.	2017			✓
Unapređenje kapaciteta za Komisiju za javno-privatna partnerstva i druge značajne javne subjekte, u smislu ugovaranja i korišćenja energije i snabdevanja energijom, uključujući javni i privatni sektor.	2017		✓	
Unapređivanje institucionalne spremnosti lokalnih samouprava da organizuju upravljanje energijom na svojoj teritoriji i da obavljaju zadatke definisane Zakonom o efikasnom korišćenju energije.	2024		✓	

STANJE

Električna energija

Pravni okvir za električnu energiju u Srbiji dat je u Zakonu o energetici iz 2014. godine, sa izmenama i dopunama koje su usvojene 2021. godine i 2023. godine. Poslednje sveobuhvatne izmene i dopune Zakona o energetici usvojene su 2024. godine, kojim se, u skladu sa obavezama iz Ugovora o osnivanju Energetske zajednice i odluke Ministarskog saveta 2022/03/MC-EnC, regulatorni okvir u oblasti energije usaglašava sa regulativom Evropske unije uz istovremeno postizanje veće energetske sigurnosti i podsticanje dalje tranzicije na obnovljive izvore energije.

Uveden je koncept aktivnog kupca, koji u okviru svog objekta proizvodi električnu energiju i zatim tu električnu energiju koristi ili skladišti, ili je prodaje na tržištu ili učestvuje u uslugama fleksibilnosti ili merama energetske efikasnosti. Moguće je udruživanje više aktivnih kupaca kako bi se povećala efikasnost, odnosno objedinjavanja više udaljenih mesta potrošnje i proizvodnje kroz model agregacije u jedinstveni sistem. Regulisana je energetska delatnost skladištenja električne energije (za koju će biti potrebna energetska licenca) što omogućava odlaganje konačne upotrebe električne energije do određenog trenutka nakon proizvodnje, ili pretvaranje električne energije u oblik energije koji se može skladištiti, te dalje skladištenje takve energije i naknadno pretvaranje u električnu energiju ili njena upotreba u obliku drugog energenta. Energetska

dozvola, kako je sada eksplicitno uređeno, nije potrebna za izgradnju energetskih objekata za skladištenje električne energije. Operatori sistema električne energije ne mogu da poseduju, razvijaju ili upravljaju objektima za skladištenje električne energije. Izuzetno, operatori sistema mogu da poseduju, razvijaju ili upravljaju objektima za skladištenje energije, ako su objekti za skladištenje električne energije sastavni delovi mreže o čemu saglasnost daje Agencija i uz ispunjenje Zakonom određenih uslova.

Stvoreni uslovi i za pružanje pomoćnih usluga koje su potrebne za rad prenosnog ili distributivnog sistema, a koje obuhvataju pomoćne usluge za potrebe balansiranja i nefrekventne pomoćne usluge. Koncept redispečinga, kao mere koju aktiviraju operatori prenosnog ili distributivnog sistema promenom proizvodnog obrasca, obrasca potrošnje ili oboje, kako bi se promenili fizički tokovi u elektroenergetskom sistemu i smanjilo fizičko zagušenje ili se na neki drugi način garantovala sigurnost sistema, je sada regulisan i usaglašen sa EUR regulativom. Konačno, omogućeno je dalje razvijanje mirnodopske primene nuklearnih tehnologija u Srbiji, koji će se realizovati u tri faze. Srbija je dobila prvu preliminaru tehničku studiju o primeni nuklearne energije koja je analizirala različite dostupne tehnologije na tržištu kao i njihovu tehničku i komercijalnu zrelost (obuhvatajući i tradicionalne nuklearke i mali modularni reaktori).

Izmenjen zakon predviđa i donošenje program razvoja i upotrebe vodonika, a značajne izmene odnose se i na

nominovanog operatora tržišta električne energije (NEMO) odnosno SEEPEX a.d. Beograd („SEEPEX“) koji će ubrzati sprovođenje spajanja organizovanih tržišta u Republici Srbiji sa susednim organizovanim tržištima električne energije (i sa jedinstvenim evropskim organizovanim tržištima električne energije).

Glavni organi odgovorni za ovaj sektor su: (i) Vlada Republike Srbije; (ii) Ministarstvo rudarstva i energetike („MRE“); (iii) Agencija za energetiku; i (iv) Republička komisija za energetske mreže. Tu su i druga tela kao što su Uprava za finansiranje i podsticanje energetske efikasnosti.

Preduzeća u vlasništvu države – Elektromreža Srbije (EMS), Elektroprivreda Srbije (EPS) i EPS Distribucija, ostaju dominantni igrači u sektoru zajedno sa tržištem električne energije SEEPEX a.d. Beograd. EMS je operator prenosnog Sistema. EPS se bavi proizvodnjom, veleprodajom i snabdevanjem električnom energijom. EPS-ovo bivše zavisno društvo EPS Distribucija vrši distribuciju i upravlja distributivnim sistemom. Takođe, sprovedena je transformacija EPS-a iz javnog preduzeća u akcionarsko društvo, i postavljen je novi nadzorni odbor, čime su preduzeti bitni koraci ka profesionalizaciji upravljanja ovim društvom.

Tržište električne energije je u potpunosti liberalizovano. Domaćinstva i mali kupci, za sada, imaju pravo da budu snabdevani po regulisanim cenama (za razliku od ostalih kupaca, koji nemaju prava na regulisane cene). Postoji namera da se istisne regulisano snabdevanje električnom energijom. Izmenjen Zakon o energetici uvodi po prvi put dinamične tarife koje se odnose na cene električne energije kao posledicu usaglašavanja sa Evropskom direktivom (EU) 2019/944.

Uprkos liberalizaciji, EPS ostaje najdominantniji snabdevač sa oko 97% učešća na otvorenom tržištu.

Dan-unapred i unutardnevnim tržištem upravlja akcionarsko društvo South East European Power Exchange (SEEPEX).

Izmene i dopune Zakona o energetici ne donosi suštinske novine kada je u pitanju priključenje na prenosni sistem, jer su praktično primenjena rešenja iz Uredbe o uslovima isporuke i snabdevanja električnom energijom. To se pre svega odnosi na mogućnost priključenja na mrežu koje je uslovljeno izgradnjom nedostajuće infrastrukture, gde bi operator prenosnog sistema bio investitor u čije ime i za čiji račun bi podnosilac zahteva za priključenje

razvijao nedostajuću infrastrukturu o svom trošku.

Izmenama se predviđa da studija priključenja nije potrebna za elektrane instalisane snage manje od 50 kW. Dodatno, propisana je obaveza da se za elektrane instalisane snage preko 400 kW dostavi bankarska garancija u roku od 30 dana od dostavljanja studije o priključenju. Elektromreža Srbije AD objavila je javnu konsultaciju povodom nacрта novih Pravila o radu tržišta električne energije za koje se očekuje da bude usvojena u narednom periodu.

S obzirom da je izmenjen Zakon o energetici doneo izmene u pogledu izdavanja energetske dozvole, ocena pune implementacija izmena biće moguća nakon donošenja podzakonskih akata odnosno Pravilnika o energetske dozvoli. Pitanje pravne sigurnosti u pogledu pravne regulative i izdavanja energetske dozvole je značajno jer se energetska dozvola izdaje u kasnijoj fazi razvoja projekta kada su već uložene značajne investicije.

Obnovljivi izvori energije

Određeni broj odredaba iz poslednjih izmena Zakona o energetici od značaja je za dalji razvoj projekata obnovljivih izvora energije u Republici Srbiji.

Što se tiče projekata u kojima je započet postupak priključenja u skladu sa prethodnim regulatornim okvirom, tj. pre izmena Zakona o energetici, odnosno odobrenja za priključenje izdata pre dana stupanja na snagu izmena Zakona o energetici, mogu se produžiti jednom za dve godine, ali omogućeno je i dodatno produženje do izdavanja akta o trajnom priključenju ako se u roku važenja odobrenja za priključenje pribavi odobrenje za privremeno priključenje objekta za koji je odobren probni rad.

Projekti za koje je podnet zahtev za izradu studije priključenja pre 30. aprila 2021. godine, ali do datuma stupanja na snagu izmena nisu pribavili odobrenje za priključenje, dužni su da ga pribave u roku od tri godine od stupanja izmena na snagu. Nakon toga, odobrenje važi tri godine i može se jednom produžiti na maksimalno dve godine, pod uslovom da nosilac odobrenja pre isteka dobije potvrdu o završetku temelja objekta koji treba da bude priključen. Projekti koji su na prvoj aukciji stekli pravo na tržišnu premiju nisu podložni ovim ograničenjima perioda važenja.

Danom stupanja na snagu izmena zakona, prestaje da važi odredba člana 46. Zakona o korišćenju obnovljivih izvora energije. Ovo u praksi znači da se više ne primenjuje uslov

da proizvođači električne energije iz obnovljivih izvora moraju imati licencu za snabdevanje električnom energijom u kontekstu zaključenja ugovora o otkupu električne energije iz obnovljivih izvora energije sa krajnjim kupcem na tržišnom principu. Zbog toga se, u slučaju zaključenja ugovora o otkupu električne energije iz obnovljivih izvora, uvodi treća strana odnosno snabdevač kao posrednik između proizvođača električne energije i krajnjeg kupca. Zakon nije dalje precizirao ulogu snabdevača, osim da isporuči količinu električne energije krajnjem kupcu koja nedostaje.

Napuštanjem sistema podsticanja po redosledu i uvođenjem aukcija, otvorena je mogućnost za novi ciklus investicija i postizanje konkurentne cene otkupa električne energije. Postupak aukcija je digitalizovan, što obezbeđuje brzo i efikasno sprovođenje procesa. Prve aukcije su održane u junu 2023. godine za dodelu tržišnih premija za obnovljive izvore energije - vetroelektrane (400MW) i solarne elektrane (50MW), a druge aukcije su takođe uspešno održane u novembru 2024. godine - vetroelektrane (300MW) i solarne elektrane (124.8MW). Cene ponuđene na drugim aukcijama iznose 53,5 EUR/MWh za vetroelektrane i EUR 50,9/MWh za solar, što je značajno ispod nivoa tržišnih. Ukupan kapacitet elektrana koje su dobile podsticaje je 645 MW sa ukupnom planiranom vrednošću investicija od EUR 782 miliona evra. Rangiranje u ovogodišnjim aukcijama, pored finansijskog kriterijuma, uključivao je i nefinansijski kriterijum – iznos procenta kapaciteta elektrane učesnika aukcije ponuđenog garantovanom snabdevaču za potrebe garantovanog snabdevanja i/ili krajnjem kupcu kroz ugovor o otkupu električne energije iz obnovljivih izvora. Uvođenjem ovog kriterijuma osigurava se da energija proizvedena u elektranama koje su dobile podsticaje, bude potrošena u Republici Srbiji, što ima pozitivne efekte u povećanju učešća obnovljivih izvora energije u ukupnoj finalnoj potrošnji električne energije, smanjenju troškova električne energije i diversifikaciji ponude za krajnje potrošače.

Uspešno sprovođenje procesa aukcija, po drugi put za redom, je važan korak u procesu prelaska na čistije izvore energije, povećanja proizvodnje električne energije i ostvarivanja veće sigurnosti snabdevanja građana i privrede.

Tržišna premija je podsticaj za proizvodnju električne energije kojom država štiti proizvođača od promene tržišnih cena u odnosu na cenu koju proizvođač ponudi

na aukciji tako što isplaćuje razliku između ponuđene cene na aukciji i tržišne cene. Ako tržišne cene budu veće od ponuđene cene proizvođača na aukciji, proizvođač će razliku platiti državi. Prema trenutnim projekcijama, država će prihodovati kroz prve aukcije, na nivou od nekoliko miliona evra godišnje pored svih drugih koristi koje aukcije donose.

Energetska efikasnost

U aprilu 2021. godine usvojen je nov Zakon o energetske efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije, čiji je cilj stvaranje zakonskog okvira za mere kojima će se povećati efikasnost upotrebe i smanjiti potrošnja energije. Zakon je postojeću osnovu Zakona o efikasnom korišćenju energije nadogradio novim ciljevima energetske politike čije osnove su uspostavili propisi Evropske unije (izmenjena Direktiva o energetske efikasnosti i Direktiva o energetskim svojstvima zgrada, Direktiva o eko-dizajnu kao i relevantne Uredbe EK).

Uspostavljena je Uprava za finansiranje i podsticanje energetske efikasnosti u okviru MRE, čija je svrha obezbeđivanje sredstava za ispunjavanje ciljeva zakona, a donete su i dve nove uredbe kojima se reguliše finansiranje mera za unapređenje energetske efikasnosti i korišćenje sredstava za primenu mera energetske efikasnosti.

Kao i prethodnim zakonima iz ove oblasti, posebno se definiše društvo za obavljanje energetskih usluga (ESCO) i postavljaju se pravila u pogledu ugovaranja korišćenja energije u skladu sa EU, sa ciljem da se obezbedi celokupan pravni okvir za aranžmane o energetske efikasnosti.

Kako bi se omogućila implementacija ovih opštih mogućnosti, usvojen je u 2022. godine Pravilnik o ugovoru o energetske usluzi (ESCO pravilnik).

ESCO pravilnik predviđa dva modela ESCO ugovora, jedno za javne objekte i jedno za javno osvetljenje. Ono iziskuje uspostavljanje javno privatnog partnerstva između određenog javnog partnera (tj. opštine, javnog preduzeća, države) i relevantnog privatnog partnera (tj. ESCO društva) na dugoročnoj osnovi.

Tržište energetske efikasnosti se i dalje razvija. Započeta je realizacija projekata o ugovaranju energetskog učinka (EnPC) na polju javnog osvetljenja u značajnom broju lokalnih samouprava.

Ugovaranje snabdevanja energijom (ESC) je počelo da funkcioniše, pre svega u pogledu imovine javnog sektora kao što su škole i bolnice, kao glavne tačke interesovanja.

Najznačajnija razlika između ESC i EnPC je to da EnPC podrazumeva podršku projekta sa garantovanim uštedama, za razliku od ESC koji je fokusiran na ponovni aranžman u pogledu snabdevanja energijom, gde privatni partner garantuje nastavak pružanja određenog minimalnog iznosa energije. Predviđa se da, kada jednom ESC model bude takođe regulisan, dosta potrebne sigurnosti će biti u sektoru, koja dozvoljava saradnju između javnih i privatnih sektora.

Energetska efikasnost zgrada je obrađena u posebnom poglavlju u kom su propisane obaveze za zgrade u javnoj svojini, nove zgrade i zgrade koje se koriste u nestambene svrhe. Zgrade u javnoj svojini sa ukupnom korisnom površinom većom od 250 m² koje koriste organi državne uprave i drugi organi i organizacije javnog sektora kao i javne službe obavezne su da imaju sertifikat o energetske svojstvima, a za zgrade koje koriste organi centralne vlasti uvedena je obaveza energetske sanacije. Precizirane su i obaveze investitora u nove zgrade u pogledu opremljenosti uređajima za regulaciju i merenja predate količine toplotne energije, a gde postoji i potrošne tople vode. U junu 2024. godine formirana je Uprava za finansiranje i podsticanje energetske efikasnosti.

POBOLJŠANJA

Električna energija

SEEPEX članstvo poraslo je na 46 članova.

Novi Zakon o energetici otvorio je put razvoju projekata proizvodnje električne energije za industriju i postrojenja preko 150 KW nakon što je navedeni model prestao da bude dostupan kroz koncept kupca proizvođača nakon juna 2024. godine. Transponovanje i očekivana implementacija aktivnog kupca će ovo omogućiti, ali i razne druge delatnosti kao što su agregiranje, skladištenje električne energije, usluge fleksibilnosti i pomoćne usluge.

S obzirom da Zakon predviđa donošenje javnih politika u oblasti razvoja vodonika, a i uklonio je moratorijum na korišćenje nuklearne energije, otvorena je dalja mogućnost za proizvodnju zelene električne energije.

U narednom periodu očekuje se sprovođenje spajanja organizovanih tržišta u Republici Srbiji sa susednim organizovanim tržištima električne energije (i sa jedinstvenim evropskim organizovanim tržištima električne energije).

Značajno poboljšanje predstavlja donošenje nove Uredbe o uslovima isporuke i snabdevanja električnom energijom ("Sl. glasnik RS", br. 84/2023) u oktobru 2023. godine, sa izmenama i dopunama iz 2025. godine.

Cilj nove uredbe je, između ostalog, da se bliže urede uslovi za izdavanje odobrenja za priključenje na prenosni, odnosno distributivni sistem, detaljnim regulisanjem obavezne izrade studije priključenja na prenosni sistem i deo distributivnog sistema kojim upravlja operator prenosnog sistema, kao i utvrđivanjem obaveze podnošenja dokaz o deponovanju sredstava za troškove izrade studije odnosno prilaganja bankarske garancije u korist operatera prenosnog sistema.

Obnovljivi izvori energije

Donet je zakonski okvir za novi paket podsticajnih mera za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije, koji predviđa konkurentan postupak nagrađivanja podsticajima. Usvajanje potpuno novog zakona ukazuje na davanje prioriteta održivoj proizvodnji električne energije iz obnovljivih izvora energije, što je od izuzetne važnosti dugoročno kako bi se izbeglo plaćanje visokih naknada za proizvodnju emisija CO₂ koje će biti uvećane u Evropskoj uniji u narednim godinama.

Donet je niz podzakonskih akata:

- Uredba o tržišnoj premiji i fid-in tarifi ("Sl. glasnik RS", br. 112/2021 i 45/2023 - dr. uredba);
- Uredba o modelu ugovora o tržišnoj premiji ("Sl. glasnik RS", br. 112/2021);
- Uredba o kvoti u sistemu tržišne premije za vetroeletane ("Sl. glasnik RS", br. 90/2024);
- Uredba o uslovima i postupku sticanja statusa povlašćenog proizvođača električne energije, privremenog povlašćenog proizvođača i proizvođača električne energije iz obnovljivih izvora energije ("Sl. glasnik RS", br. 56/2016, 60/2017, 44/2018 - dr. zakon, 54/2019 i 112/2021 - dr. Uredba)

- Uredba o kriterijumima, uslovima i načinu obračuna potraživanja i obaveza između kupca – proizvođača i snabdevača ("Sl. glasnik RS", br. 83/2021 i 74/2022);
- Uredba o preuzimanju balansne odgovornosti i modelu ugovora o preuzimanju balansne odgovornosti ("Sl. glasnik RS", br. 45/2023)
- Pravilnik o načinu vođenja registra kupaca- proizvođača priključenih na prenosni, distributivni, odnosno zatvoreni sistem i metodologiju za procenu proizvedene električne energije u proizvodnom objektu kupca – proizvođača ("Sl. glasnik RS", br. 33/2022)
- Pravilnik o dodeli bespovratnih podsticajnih sredstava za sufinansiranje realizacije projekata primene obnovljivih izvora energije u objektima javne namene ("Sl. list AP Vojvodine", br. 53/2024).

Usvojena je i Uredba o uslovima, načinu i postupku davanja poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini na korišćenje u nepoljoprivredne svrhe, kojom su propisani izuzeci kada je moguće koristiti državno poljoprivredno zemljište u nepoljoprivredne svrhe, u skladu sa Zakonom o poljoprivrednom zemljištu. Ovom uredbom je omogućena izgradnja postrojenja za proizvodnju energije korišćenjem obnovljivih izvora energije vetra i sunca i na poljoprivrednom zemljištu u javnoj svojini, čime se stvara još povoljnije okruženje za investitore.

Vlada Republike Srbije je početkom juna 2023. godine usvojila Plan sistema podsticaja korišćenja obnovljivih izvora energije za period 2023-2025. godina, prema kome ukupan kapacitet za koji se može steći pravo na podsticaje u sistemu tržišne premije u naredne tri godine iznosi 1.000 MW za tehnologiju vetroelektrana i 300 MW za tehnologiju solarnih elektrana.

Dodatno, u junu 2023. godine, usvojena je Strategija niskougljeničnog razvoja Republike Srbije za period od 2023. do 2030. godine sa projekcijama do 2050. godine ("Sl. glasnik RS", br. 46/2023). U toku jula 2023. godine je održana i javna rasprava za Integrisani nacionalni energetska i klimatski plan (INEKP), koji je usvojen u julu 2024. godine kako bi se osigurala doslednost sa dugoročnim relevantnim ciljevima politike na nivou Evropske unije, UNFCC i Energetske zajednice.

U junu 2023. godine, stupila je na snagu nova Uredba o energetska ugroženom kupcu, koja je izmenjena 2025. godine, i ona predstavlja osnov za napredak u smeru izlaska

iz regulacije cena, odnosno i dodatni podstrek za energetska tranziciju, dekarbonizaciju i razvoj proizvodnje energije iz obnovljivih izvora. Pored pomoći u nabavci električne energije i gasa, predviđeni su i energetska ugroženi kupci u oblasti snabdevanja toplotnom energijom. Prema Uredbi, siromašni potrošači električne energije u Srbiji, imaju pravo na umanjenje računa za struju, tj. imaju pravo da određenu količinu struje dobiju besplatno na mesečnom nivou.

Sama država tj. Elektroprivreda Srbije nastavila je sa izgradnjom kapaciteta iz obnovljivih izvora energije, pre svega Vetropark Kostolac i solarna elektrana Petka. A tokom naredne tri godine nastaviće se sa izgradnjom 1 GW samobalansiranih solarnih elektrana sa baterijskim skladištima sa strateškim partnerima.

Energetska efikasnost

U toku je revizija modela ugovora za ugovaranja po energetska učinku (EnPC) na bazi komentara predstavnika ESKO kompanija, banaka i jedinica lokalne samouprave koje imaju iskustvo u sprovođenju ovakvih projekata. Aktivno se radi na pripremi modela ugovora o efikasnoj isporuci energije (ESC) sa ciljem da se povećaju investicije u energetska efikasnost i omogući prelazak na obnovljiva goriva ili goriva sa nižim emisijama gasova sa efektom staklene bašte, pri tome vodeći računa o interesu javnog sektora. ESC model je usaglašen sa EBRD i očekuje se uskoro usvajanje njegovog finalnog predloga.

Iskustvo sa ugovaranjem po energetska učinku pokazalo je da je model ugovora doprineo razvoju tržišta i dao smernice i sigurnost javnom sektoru da koristi ovaj inovativan način za privlačenje investicija iz privatnog sektora u energetska efikasnost u javnom sektoru.

PREOSTALI PROBLEMI

Električna energija

Ugalj ostaje dominantan izvor za proizvodnju električne energije – više od 70% godišnje proizvodnje dolazi iz elektrana na uglj.

Može se često čuti da će povećanje cene električne energije u Srbiji biti opravdano, ali da osetljivi kupci moraju biti zaštićeni.

S obzirom da su izmenama i dopunama Zakona o energetici koncipirani ili po prvi put dalje razrađeni razni instituti

i poslovni modeli kao što su aktivan kupac, agregiranje, tržište pomoćnih usluga, tržište fleksibilnosti, upravljanje potrošnjom, neophodno je da se u što kraćem roku donošenjem podzakonskih akata omogući razvoj navedenih tržišta kao i implementacija navedenih instituta u praksi. Takođe, potrebno je prilagoditi pravila o radu operatora sistema tako da mogu da podrže razvoj novih poslovnih aktivnosti koji su propisima uvedeni. Konačno, nedostaju nam javne politike u oblasti razvoja projekata u vezi sa iskorišćavanjem vodonika i korišćenja nuklearne energije za proizvodnju električne energije kako bismo uspešno i skladu sa usvojenim strategijama otvorili put zameni uglja proizvodnjom energije iz čistih izvora.

Obnovljivi izvori energije

Finalizacija regulatornog okvira je neophodan kako bi se omogućio dalji razvoj projekata iz obnovljivih izvora.

Zajednički rad privrede uz institucionalnu podršku u razvoju i implementaciji ugovora o otkupu električne energije iz obnovljivih izvora (corporate PPA). Razvoj i primena u praksi ovog ugovornog instrumenta omogućila bi potrebnu dinamiku u sektoru OIE i učinila OIE projekte bankabilnijim te lakšim za finansiranje od strane poslovnih banaka i međunarodnih finansijskih institucija.

Iako su izmene i dopune Zakona o energetici usvojene 2024. godine, do sada nisu sprovedene i prateće izmene podzakonskih akata i drugih zakona koje je potrebno uskladiti, kako bi privreda imala puno razumevanje na koji način će se novi institut „aktivnog kupca“ primenjivati i kako će on uticati na planirane investicije u razvoj sopstvenih kapaciteta za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora.

Zakon o energetici uslovljava izdavanje energetske dozvole ispunjenjem ciljeva utvrđenih Strategijom razvoja

energetike kao i ciljeva utvrđenih u INEKP. Međutim, ocena mogućnosti za usklađivanje sa navedenim uslovima biće poznata tek nakon izmena Pravilnika o energetskej dozvoli kojima će biti preciznije utvrđeni kriterijumi koji će se koristiti za ocenu ispunjenosti navedenih uslova.

Energetska efikasnost

Kod ugovaranja energetskeg učinka, pored toga što je potrebno imati konzistentnu praksu u formalnoj pripremi projekata potpuno u skladu sa ESCO podzakonskim aktima i javno-privatnim zakonodavstvom, naredni izazovi uključuju potrebu da se smanje subvencije, koje drže cene električne energije na određenom nivou, i, takođe, ostaje da se uvedu dodatni, sektorski određeni, podsticaji za projekte energetske efikasnosti u određenim propisima (posebno, ovim koji se odnose na stvarno pravne odnose i poreze) i dalje povećanje svesnosti finansijera o izvodljivosti ESCO projekata.

Kod ugovaranja snabdevanja energijom, neophodno je donošenje modela ugovora od strane relevantnog organa. Javni sektor je i dalje previše oprezan u razmatranju potencijalnih projekata. Ovo se posebno odnosi na odsustvo razumevanja procedura javnog određivanja budžeta, sa nekim značajnim projektima koji uključuju bolnice i škole u Srbiji, koji i dalje zaostaju, kao rezultat toga.

Izazovi koji se odnose i na EnPC i ESC aranžmane ostaju isti i zahtevaju kontinuiran rad:

- ojačanje i podrška razmeni znanja i postojećih know-how između različitih javnih subjekata (posebno u slučaju manjih opština u Srbiji);
- unapređenje praktične implementacije pravila, koji se odnose na određivanje vrednosti projekta, koji se odnose na PPP.

PREPORUKE SAVETA

Električna energija

- Nastaviti rad na stvaranju potrebnih uslova za uvođenje instrumenata naknada za korišćenje uglja (eng. Carbon pricing).
- Propisati ciljne uštede energije, jer to predviđa i Direktiva 2012/27/EC kao i njena dopuna 2018/2002/EC. U toku je priprema predloga revizije ciljeva za energetske efikasnost u smislu njihovih povećanja. Tu je takođe potrebno

predvideti i smanjenje "specifične potrošnje" energije tj. potrošnje po jedinici proizvoda.

- Donošenje pravila o radu operatora sistema koji će biti prilagođeni novouvedenim institutima u Zakonu o energetici.
- Dalja regulatorna razrada instituta i poslovnih modela koje prepoznaje novi Zakon o energetici.

Obnovljivi izvori energije

- Podzakonski akti koji će bliže urediti uspešno organizovanje trećeg kruga aukcija nakon čeka treba doneti sledeći plan sistema podsticaja koji bi predvideli dalju podelu kvota putem aukcija uz pravilno određene kriterijume.
- Zaključivanje u praksi ugovora o otkupu električne energije iz obnovljivih izvora (corporate PPA).
- Neophodno je sprovesti prateće izmene podzakonskih akata i drugih zakona koje je potrebno uskladiti, kako bi privreda imala puno razumevanje na koji način će se institut „aktivnog kupca“ primenjivati i kako će on uticati na planirane investicije u razvoj sopstvenih kapaciteta za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora.
- Uskladiti Uredbu o uslovima, načinu i postupku davanja poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini na korišćenje u nepoljoprivredne svrhe, tako se omogućiti da se poljoprivredno zemljište 4. i 5. klase može koristiti u svrhu proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije vetra i sunca izgradnjom vetroelektrana i solarnih elektrana.
- Usvojiti izmene i dopune Pravilnika o energetskej dozvoli kojima će biti preciznije utvrđeni kriterijumi koji će se koristiti za ocenu ispunjenosti uslova za pribavljanje energetske dozvole.

Energetska efikasnost

- Usvajanje funkcionalnog modela ugovora koji će uređivati snabdevanje energijom.
- Unapređenje kapaciteta za Komisiju za javno-privatna partnerstva i druge značajne javne subjekte, u smislu ugovaranja i korišćenja energije i snabdevanja energijom, uključujući javni i privatni sektor.
- Unapređivanje institucionalne spremnosti lokalnih samouprava da organizuju upravljanje energijom na svojoj teritoriji i da obavljaju zadatke definisane Zakonom o efikasnom korišćenju energije.

TRANSPORT 1,29

PREGLED REALIZACIJE PREPORUKA BK

Preporuke:	Prvobitno date u BK:	Značajan napredak	Određeni napredak	Bez napretka
Uvesti dodatne podsticajne mere za izgradnju infrastrukture za upotrebu električnih vozila. Takođe, potrebno je obezbediti adekvatni regulatorni okvir koji će omogućiti razvoj ovog sektora i koji uzima u obzir konstruktivne preporuke relevantnih zainteresovanih strana.	2024		√	
Prilagoditi Zakon o energetici tako da prepoznaje i podstiče korišćenje električne energije u sektoru transporta.	2024			√
Povećati kontrolu kvaliteta materijala i inspekcijski nadzor pri obavljanju radova; implementirati internacionalne standarde kvaliteta i vođenja projekata i u javnom sektoru.	2024		√	
Ući u javno-privatna partnerstva u oblastima transporta koje su vitalne, a koje nisu rezervisane za državu, a koje država nije sposobna da samostalno osposobi, restruktuirati ili modernizuje, odnosno za koje je to optimalnije i efikasnije učiniti u partnerstvu sa privatnim sektorom.	2024			√
Dodatno raditi na otvaranju tržišta u železničkom saobraćaju, u cilju uspostavljanja potrebnih institucionalnih struktura. Primena evropskih standarda pri implementaciji tehnologija na železničkoj mreži, radi interoperabilnosti i neometanog saobraćaja sa susednim zemljama u cilju povećanja transporta kroz Srbiju, je u tom smislu ključna.	2024		√	
Implementacija mera koje će poboljšati karakteristike kombinovanog prevoza unutar srpskog transportnog sistema.	2024			√
Zaključenje novih i izmena postojećih bilateralnih sporazuma iz oblasti vazdušnog saobraćaja u cilju povećanja povezanosti Srbije sa Azijom i Severnom Amerikom;	2024			√
Iskorišćavanje na najbolji način evropskog sporazuma o otvorenom nebu kako bi se poboljšala povezanost u regionu;	2024			√
Izgradnja (železničke) infrastrukture u cilju bolje povezanosti aerodroma sa centrom Beograda,	2024			√
Stimulisanje ulaganja u smanjenje ili potpuno eliminisanje otpada koji se stvara tokom proizvodnih procesa, potrošnje i svakodnevnih aktivnosti,	2024		√	
Privremeno smanjenje carine na električna vozila na nulu, nezavisno od njihovog porekla.	2024			√
Uspostaviti jasan zakonski okvir za naplatu potrošene energije na stanicama za punjenje električnih vozila po kilovat satu (kWh).	2024			√
Preporučuje se hitno ulaganje u infrastrukturu za punjenje električnih vozila i razvoj održivih transportnih opcija, uz striktnu primenu regulatornih mera koje podstiču smanjenje emisija gasova staklene bašte u sektoru transporta.	2024		√	

Preporuke:	Prvobitno date u BK:	Značajan napredak	Određeni napredak	Bez napretka
Uvođenje povoljnijih ili besplatnih opcija za parkiranje električnih vozila u određenim gradskim zonama.	2024	√		
Razmotriti uvođenje olakšica za uvoz polovnih električnih automobila, kao deo šire strategije za diversifikaciju ponude električnih vozila na tržištu.	2024			√
Uvesti subvencije za postavljanje privatne infrastrukture za punjenje, posebno za stanice za punjenje.	2024		√	
Prema zakonskoj regulativi koja je na snazi u Republici Srbiji ne postoje specijalne registarske oznake za električna vozila, čijim bi se onemogućava privilegovani pristup određenim delovima grada, uključujući "žute" trake namenjene za brže kretanje. Sa tim u vezi je i nedostatak povoljnijih ili besplatnih opcija za parkiranje električnih vozila u određenim gradskim zonama, kako bi se olakšalo njihovo korišćenje i smanjila gužva.	2024			√
Cyber bezbednost u transportu: Sa sve većim brojem električnih vozila i njihovom povezanošću sa mrežom, ključno je uključiti standarde cyber bezbednosti u zakonodavstvo. Potrebno je definisati obaveze za zaštitu podataka o punjenju, upravljanje rizicima od cyber napada na infrastrukturu za punjenje i osigurati da su svi relevantni akteri uključeni u zaštitu podataka i mrežne sigurnosti.	2024			√
Potrebno je razviti i implementirati standarde za upravljanje rizicima koji se odnose na cyber napade, posebno na kritičnu infrastrukturu. Navedeno uključuje: 1. Procenu rizika: Obavezna procena rizika od cyber napada i razvijanje strategija za mitigaciju identifikovanih rizika. 2. Zaštitu infrastrukture: Implementacija naprednih tehnologija i mera zaštite za kritičnu infrastrukturu, uključujući redundanciju i otporne sisteme, 3. Incident response planove: Razvijanje i testiranje planova za upravljanje incidentima kako bi se minimizovali uticaji cyber napada. Dakle, potrebno je zakonski obavezati učesnike na tržištu transporta da redovno procenjuju rizike i implementiraju odgovarajuće mere zaštite za kritičnu infrastrukturu, te da razviju i testiraju planove za upravljanje incidentima.	2024			√
Potrebno je obezbediti da svi relevantni akteri, uključujući državne institucije, privatni sektor i nevladine organizacije, budu uključeni u zaštitu podataka i mrežnu sigurnost, uključujući:	2024			√
– Koordinaciju i saradnju: Stvaranje platformi za koordinaciju između različitih aktera kako bi se unapredila saradnja i razmena informacija o cyber pretnjama.	2024			√
– Regulatorni nadzor: Uvođenje mehanizama za praćenje usklađenosti sa zakonodavnim standardima i sankcionisanje prekršilaca.	2024			√
– Podršku i resurse: Obezbeđivanje resursa i podrške za male i srednje preduzetnike kako bi mogli da usklade svoje bezbednosne prakse sa standardima.	2024			√
Potrebno je uvesti zakonske odredbe koje obavezuju sve relevantne aktere na koordinaciju i saradnju u oblasti zaštite podataka i mrežne sigurnosti, uz uspostavljanje regulatornog nadzora i obezbeđivanje resursa za podršku usklađivanju sa standardima.	2024			√

Preporuke:	Prvobitno date u BK:	Značajan napredak	Određeni napredak	Bez napretka
Autonomna vozila i dronovi: Budući da tehnologija autonomnih vozila i dronova napreduje, zakonodavni okvir treba da se prilagodi kako bi regulisao njihovo testiranje, upotrebu i integrisanje u saobraćajni sistem. To uključuje definisanje standarda za bezbednost, odgovornost u slučaju nesreća i osiguranje da su autonomna vozila i dronovi u skladu sa nacionalnim propisima.	2024			✓
Uloga AI u logistici: Razvoj veštačke inteligencije (AI) u logistici donosi mogućnosti za efikasnije upravljanje transportnim mrežama, optimizaciju rute i smanjenje troškova. Zakonodavni okvir treba da podrži razvoj i primenu AI tehnologija, istovremeno osiguravajući etičku upotrebu podataka i zaštitu privatnosti.	2024			✓
Potrebno je da Vlada obezbedi razumevanje i sinhronizaciju sa vladama susednih država u aktivnostima u cilju unapređenja efikasnosti i protoka na graničnim prelazima	2024			✓
Radi funkcionisanja lanca snabdevanja na međunarodnom tržištu, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture treba da obezbedi veći broj transportnih dozvola odnosno da razmotri ukidanje sistema dozvola.	2024			✓

STANJE

Kada je o reč o svim vidovima transporta, značaj Republike Srbije je nesporan, kako za zemlje Balkana, tako i za oblast jugoistočne Evrope, ali i šire. Unapređenje transporta bilo bi najcelishodnije razmatrati kroz pet transportnih vidova: drumski, železnički, vazdušni, vodni i intermodalni.

Težnja ka približavanju nivoima razvoja Evropske unije postoji i u ovom segmentu, što se prvenstveno ogleda u implementaciji i usaglašavanju srpskih pozitivnih propisa sa evropskim propisima. Osnov za ove aktivnosti svakako predstavlja Generalni master plan transporta u Srbiji, iz 2009. godine, koji sadrži smernice i planove za drumski, železnički, vodni, vazdušni i intermodalni sektor transporta, zaključno sa 2027. godinom. Generalni master plan transporta u Srbiji ujedno predstavlja osnov i za postojeće i buduće projekte, koji će se finansirati iz predpristupnih i pristupnih fondova EU, kao i drugih izvora finansiranja. Nacrt novog Generalnog master plana za period nakon 2027. godine još uvek nije u pripremi, iako je trenutno važeći donet još 2009. godine.

Kada je reč o zakonskoj regulativi, sektor drumskog saobraćaja je najopširniji, s obzirom na to da je drumski saobraćaj najzastupljeniji u odnosu na ostale vidove transporta. Od 5 hiljada kilometara puteva Srbije, 1100 kilometara je označeno kao visoko prioritetno za rehabilitaciju,

u skladu sa Transportnom strategijom i pomenutim Generalnim master planom. U drumskom transportu je ostvaren napredak usvajanjem regulative u oblasti opasnog tereta i transportnih licenci, dok je regulativa u vezi sa prevozom robe usklađena sa evropskim propisima.

Železnički sektor je sektor u kome je potreba za modernizacijom najviša u ovom trenutku, na čemu se intenzivno radi u poslednjih nekoliko godina. U oblasti železničkog transporta, gde postoji napredak, potrebno je nastaviti sa otvaranjem tržišta za privatne operatore i osigurati održivost reformisanih železničkih kompanija.

Vazdušni saobraćaj u Republici Srbiji karakteriše konstantan rast avio-saobraćaja u periodu nakon pandemije COVID-19, potpisan Sporazum o pristupanju zajedničkom evropskom vazduhoplovnom području, usklađenost sa Evropskom regulativom, modernizacija Aerodroma Nikola Tesla i Aerodroma Konstantin Veliki i razvoj destinacija i flote nacionalne avio-kompanije AIR SERBIA. Kada je reč o regulativi osnovni dokument je Zakon o vazdušnom saobraćaju, a iz njega proizlazi veliki broj podzakonskih akata donetih od strane regulatornog organa – Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije. Najznačajniji subjekti vazdušnog saobraćaja su Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, Direktorat civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, avio-kompanije, operateri aerodroma i Agencija za kontrolu letenja.

Plovni putevi nisu dovoljno iskorišćeni, kao ni njihov potencijal u kontekstu međunarodne povezanosti Srbije. Drugi gorući problem, koji se javlja kod ovog sektora, jeste finansiranje, kako rekonstrukcije, tako i modernizacije vodnog saobraćaja. Sredstva potrebna za unapređenje luka, plovnih puteva i prapatnih sistema, kao i njihovo održavanje su zaista velika. Novine u pogledu regulative koja reguliše vodeni transport unose izmene i dopune Zakona o plovidbi i lukama na unutrašnjim vodama iz 2021. godine.

Intermodalni oblik saobraćaja, sa tri delimično izgrađena terminala, je oblik transporta koji je tek u povoju, sa tendencijom razvoja u narednom periodu.

Tri glavne karakteristike stanja transporta u Republici Srbiji su trenutno održavanje postojeće infrastrukture, ulaganje, odnosno modernizacija iste i usaglašavanje sa evropskim standardima. Ulaganje u infrastrukturu, investiranje i održavanje postojeće saobraćajne mreže su ciljevi kojima se teži.

POBOLJŠANJA

Prethodnih godina, nastavljeno je sa unapređenjem svih vidova transporta, ne samo u tehničkom smislu, već i u smislu zaključenja ugovora i pregovora sa izvršnim vlastima okolnih zemalja, kao i stranim investitorima.

Deo projekata kod kojih su uočeni određeni zastoji pri likom realizacije su izgradnja pruge Beograd – Budimpešta, izgradnja autoputa Niš – Merdare – Priština, rekonstrukcija pruge Beograd – Bar, a u pripremi je projektna dokumentacija za autoput Beograd – Sarajevo. Međutim, treba napomenuti da su značajni radovi sprovedeni kada je u pitanju izgradnja pruge Beograd-Budimpešta, naročito imajući u vidu da je izgrađena brza pruga Beograd-Novi Sad, kao i Novi Sad-Subotica, dok se završetak kompletne pruge najavljuje i očekuje pre završetka ovog izdanja Bele knjige. Kada je u pitanju izgradnja autoputa Niš – Merdare – Priština krajem jula 2023. godine završena je prva deonica puta Niš-Merdare u dužini od 5,5 kilometara.

U drumskom sektoru, akcenat je stavljen na izgradnju Koridora 10 i 11. Izgradnja dela Koridora 11 Preljina – Požega započeta je u maju 2019. godine, a završetak je predviđen u roku od 36 meseci. Međutim, ovaj rok nije ispoštovan i u julu 2025. godine deonica je puštena u probni rad.

Planira se i izgradnja kraka Koridora 11 Požega – Boljare,

kao dela putnog koridora Beograd – Južni Jadran. Za deonicu Koridora Požega – Boljare, potpisan je Memorandum o razumevanju između Republike Srbije i NR Kine, a u toku je izrada Prostornog plana područja posebne namene. Međutim, još uvek nisu dostupne informacije kada se očekuje završetak radova na ovim deonicama.

Projekat izgradnje nove luke u Beogradu, čiji završetak je bio planiran za decembar 2023. godine i koji je uvršten u Single Project Pipeline kao projekat od izuzetnog strateškog značaja još uvek nije završen i ne postoje podaci o tome kada će biti.

Železnički sektor nastavio je saradnju i sa regionalnim zemljama. U toku je priprema dokumentacije za pokretanje tenderskog postupka za rekonstrukciju pruge Niš – Dimitrovgrad, koji je značajan, budući da ovaj deo pruge povezuje Republiku Srbiju i Republiku Bugarsku, a čiji završetak je planiran krajem 2027. godine prema najnovijim izjavama predsednika Srbije. U toku je i projekat modernizacije pruge Beograd – Budimpešta. Projekat je od izuzetnog strateškog značaja, budući da predstavlja deo osnovne saobraćajne transverzale Republike Srbije, povezuje tri od pet najvećih gradova u Republici i čini deo Panevropskog koridora X.

U vazdušnom saobraćaju, predviđena su dalja ulaganja radi unapređenja Aerodroma „Morava“ u Kraljevu. Za Aerodrom „Konstantin Veliki“ u Nišu predviđena je dogradnja terminalne zgrade i sanacija poletno-sletne staze.

Od kraja 2018. godine Aerodromom Nikola Tesla Beograd upravlja strani koncesionar - deo francuske Vinci grupe. U skladu sa Ugovorom o koncesiji, operater aerodroma je u prethodnom periodu od šest godina od datuma početka koncesije u potpunosti isporučio sledeće radove:

- Izgrađena je potpuno nova umetnuta poletno-sletna staza i nove rulne staze sa novim sistemom svetlosnog obeležavanja na njima,
- U potpunosti je obnovljena postojeća poletno-sletna staza,
- Ugrađena je nova navigaciona oprema za sistem instrumentalnog sletanja na umetnutu poletno-sletnu stazu, sa pripadajućim energetske i telekomunikacionim instalacijama i nova meteorološka oprema,

- Izgrađena je Platforma E i prateći novi asfaltni servisni put,
- Proširene su platforme B, C i platforma za odleđivanje i izmeštanje objekata za odleđivanje,
- Izgrađene su nove saobraćajnice i parkinzi ispred Terminala i u okolini aerodroma,
- Izgrađeni su nova toplana i nova postrojenja za preradu otpada i otpadnih voda.

Rekonstrukcijom i proširenjem zgrade Terminala, površina Terminala je povećana na preko 93 hiljade kvadratnih metara, a broj čekaonica je povećan sa 19 na 31. Operater aerodroma je kroz projekat obezbedio razdvajanje putnika (odlazak / dolazak / transfer), centralizovanu bezbednosnu proveru putnika, kontrolu putnika u transferu bez smetnji, poboljšao je kontrolu prolaska iz javne u restriktivnu zonu objekta ukidanjem pojedinih prolaza i uvođenjem novih.

Broj destinacija je povećan na 142 u 2024. godini, a ostvareni broj putnika je preko 8.4 miliona.

U ovom momentu u toku su radovi na komercijalnim prostorima u zgradi terminala.

Urađena je i dubinska rekonstrukcija glavne piste i izgrađena nova, druga, pista od 3,5 km sa dodatnim rulnim stazama. Pred letnju sezonu 2024. povećan je kapacitet na ključnim tačkama protoka putnika, kao što su šalteri za prijavu na let, pasoške i bezbednosne kontrole, a poboljšan je i sistem upravljanja prtljagom.

Pored toga, a u skladu sa politikom kompanije VINCI Airports, koja ima za cilj neto nultu emisiju CO₂ do 2050. godine, aerodrom je smanjio emisiju CO₂ za 22% od 2018. godine, povećao stopu reciklaže otpada na preko 70% i efikasno prečišćava sanitarne otpadne vode koje se stvaraju na aerodromskom kompleksu. Izgrađena je i solarna elektrana snage 1 MWp koja proizvodi električnu energiju za aerodromski, približno 1.130.000 kWh električne energije godišnje što predstavlja 10% potreba aerodroma za električnom energijom.

Imajući u vidu sve tekuće projekte, evidentno je da investiranje u saobraćajnu infrastrukturu predstavlja prioritet.

Vlada Republike Srbije je u martu 2020. godine donela

svoju prvu Uredbu o subvencionisanju kupovine novih električnih vozila, čime se neposredno podstiče korišćenje ekološki prihvatljivog vida transporta. Iznosi subvencija su 250 i 500 evra za električne motocikle i između 2.500 i 5.000 evra (zavisno od vrste pogona) za električne automobile. Dodele subvencija vrše se preko Ministarstva zaštite životne sredine. Osim toga, izmenama zakona (o porezima na upotrebu držanje i nošenje dobara), vlasnici hibridnih vozila oslobođeni su plaćanja poreza na upotrebu motornih vozila.

Takođe, Vlada Republike Srbije je 2024. godine donela Uredbu o uslovima i načinu sprovođenja subvencionisane kupovine novih vozila koja imaju isključivo električni pogon, čime se podstiče kupovina novih vozila koja imaju isključivo električni pogon u cilju podsticanja ekološki prihvatljivog vida transporta.

U svetlu podrške tranziciji ka održivoj mobilnosti, potrebno je doneti niz propisa i mera koje bi poboljšale uslove za korišćenje električnih vozila, kako onih koji se tiču izgradnje, tako i režima uvoza električnih automobila i naplatu potrošene energije za njihovo punjenje. Izmene propisa u ovom pravcu i dodatne mere bi trebalo da imaju za cilj da stvore povoljnije uslove za električna vozila u gradu, podstaknu tržište održivih vozila i doprinesu smanjenju emisije štetnih gasova u urbanim sredinama.

Konačno, subvencije za postavljanje privatne infrastrukture za punjenje, posebno za stanice za punjenje, kako bi se podržao rast mreže punjača i olakšalo punjenje električnih vozila u urbanim sredinama takođe nedostaju u trenutnoj regulativi Republike Srbije.

Kombinacija električnih vozila s obnovljivim izvorima energije predstavljala bi ključni korak prema održivoj budućnosti. Korišćenjem solarnih panela, vetroturbina i drugih obnovljivih izvora za proizvodnju električne energije, vozila se mogu napajati na ekološki prihvatljiv način. Ovaj pristup smanjuje zavisnost od fosilnih goriva i podstiče tranziciju ka čistoj energiji, čime se štiti životna sredina i doprinosi globalnim naporima za smanjenje emisije štetnih gasova.

Značajan napredak donosi i inicijativa na nivou Zapadnog Balkana u pogledu donošenja detaljnog plana za unapređenje Zelenih koridora.

Kompletni plan za unapređenje Zelenih koridora, pobo-

Ijšanu saradnju carinskih službi i modernizaciju graničnih/prelaznih tačaka detaljno opisuje inicijative koje imaju za cilj olakšavanje trgovine i povećanje efikasnosti između Zapadnog Balkana i EU. Uspostavljena tokom pandemije COVID-19, Inicijativa Zelenih koridora pokazala se uspešnom u očuvanju tokova trgovine i ubrzanju procesa carinjenja za osnovne robe. Koristeći Sistem za elektronsku razmenu podataka, olakšava se deljenje informacija pre dolaska među carinskim i drugim inspeksijskim agencijama, što koristi trgovini unutar CEFTA i između EU i Zapadnog Balkana.

Ključni razvojni koraci uključuju proširenje inicijative na države članice EU (Grčka, Italija, Hrvatska) putem Memoranduma o razmeni podataka, sa planiranim daljim fazama. Plan naglašava unapređenje infrastrukture, digitalizaciju i izgradnju kapaciteta na graničnim prelazima, sa ciljem smanjenja vremena čekanja, poboljšanja transparentnosti i pojednostavljenja carinskih procedura. Koordinacija je poverena Odboru za Zelene trake EU-Zapadni Balkan/CEFTA, podržana kontinuiranim inicijativama EU i saradnjom sa regionalnim partnerima. Buduće aktivnosti usmerene su na unapređenje pravnog okvira, proširenje razmene podataka i sprovođenje zajedničkih strategija upravljanja rizicima, sve sa ciljem podsticanja ekonomskog rasta i integracije.

Kada su u pitanju Transportne zajednice Zapadnog Balkana, ova zajednica fokusira se na integraciju regiona u evropsko transportno tržište kroz operacionalizaciju novog transportnog koridora Zapadni Balkan-Istočni Mediteran. Ovaj koridor povezuje osam država članica EU sa Zapadnim Balkanom, formirajući prvi put jedinstvenu evropsku transportnu mrežu.

Glavni cilj Transportne zajednice je potpuna harmonizacija transportnih tržišta Zapadnog Balkana sa EU, uključujući usvajanje evropskih standarda i organizaciju saobraćaja. Revizija Uredbe o transevropskoj transportnoj mreži, postignuta krajem 2023, ključna je za integraciju zapadno-balkanskih partnera u novouspostavljeni koridor.

Akcioni planovi nove generacije za period 2025–2027 su usvojeni sa ciljem da odgovore na potrebe regiona u razvoju transporta, direktno podržavaju i usklađeni su sa Planom rasta za Zapadni Balkan, ubrzavajući reforme u sektoru transporta i razvoj infrastrukture neophodne za regionalnu integraciju i brže približavanje EU.

Finansiranje ostaje ključno pitanje, s obzirom da trenutna

sredstva nisu dovoljna za pokrivanje infrastrukturnih potreba. U tom kontekstu, Novi plan rasta EU predstavlja važan mehanizam podrške reformama u oblasti saobraćaja na Zapadnom Balkanu, uz naglasak na evropsko finansiranje kao ključnom faktoru za efikasno sprovođenje projekata i smanjenje rizika od korupcije, pa ostaje da se vidi kako će ovo pitanje biti rešeno na nivou EU.

Takođe, upravni odbor Foruma privrednih komora Jadransko-jonskih zemalja usvojio je inicijativu Privredne komore Srbije i Hrvatske gospodarske komore za ubrzanje protoka robe na graničnim prelazima između EU i Zapadnog Balkana u Jadransko-jonskom regionu. Prosečno čekanje teretnih vozila na granici iznosi 10 časova, s maksimalnim zabeleženim čekanjem od 36 časova, što stvara kilometarske kolone vozila i ometa bezbednost i protok putnika. Ovi zastoji značajno smanjuju konkurentnost i ekonomski razvoj regiona, procenjujući gubitke od 130 miliona evra godišnje za transportne kompanije. Poboljšanje železničke infrastrukture ključno je za smanjenje zastoja na drumskim prelazima i emisiju zagađenja, što podržava intermodalne veze i ekonomski rast.

PREOSTALI PROBLEMI

Bezbednost u saobraćaju je najbitnije pitanje, kada je reč o problemima transporta. Broj povređenih i nastradalih lica je u porastu, što je suprotno ciljevima Strategije za bezbednost saobraćaja na putevima 2023-2030. Sveprisutni problem drumskog saobraćaja je i finansiranje – sredstva od prihoda države, kao i stranih ulaganja nisu dovoljna za održavanje, sanaciju i izgradnju novih puteva, a otežavajuća okolnost je činjenica da je ovaj problem direktno vezan za bezbednost u saobraćaju.

Jedno od nerešenih pitanja je nedostatak odgovarajuće infrastrukture za upotrebu električnih vozila, što može postati značajna prepreka za agendu zelene energije zemlje i može ugroziti strateški značaj Koridora 10 i 11. Sa druge strane, ohrabrujuće je da je Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture prepoznalo potrebu za unapređenjem ovog pitanja (obaveza postavljanja punjača na putevima prvog A1 reda je regulisana u Zakonu o planiranju i izgradnji), te su na određenim mestima na Koridoru 10 instalirane električne stanice za punjenje. Osim na delu SSG koje se nalaze na Koridorima 10 i 11, pojedine velike naftne kompanije su i na SSG van autoputske mreže instalirale punjače za električna vozila. Međutim, postoji nekoliko regulatornih pitanja koja treba rešiti, kako bi se ovaj

trend podstakao, jer je jedna od obaveza prema EZ i EU da se postigne određeni udeo energije iz obnovljivih izvora u sektoru saobraćaja.

Podzakonska dokumenta koja su usvojena 2019. godine, a obveznici su kompanije koje trguju gorivima zasad nemaju punu primenu. Pored toga, ona nisu ni dovoljna pošto je obaveza Republike Srbije da transponuje Regulativu o infrastrukturi za sva alternativna goriva (električna energija; vodonik; biogas i biogoriva; prelazna fosilna goriva - prirodni gas u gasovitom obliku kao komprimovani prirodni gas i u tečnom obliku kao tečni prirodni gas; tečni naftni gas; sintetička i parafinska goriva dobijena iz obnovljivih izvora energije i sintetička i parafinska goriva dobijena iz neobnovljivih izvora energije). U 2024. je sačinjen nacrt Zakona o uvođenju infrastrukture za alternativna goriva, zasad nema informacija o tome kada se planira usvajanje ovog zakona

Modernizacija je najveći problem železničkog sektora. Potrebno je raditi na unapređenju ovog vida transporta, jer se veliki broj pruga ne koristi, dok na pojedinim deonicama brzina vozova nije zadovoljavajuća. Trebalo bi obratiti pažnju na dugoročniji plan razvoja železničkog transporta i njegovog usklađivanja sa drumskim, sa ciljem povećanja intermodalnosti. Jedan od problema je i imidž železnice, koga bi trebalo aktivno menjati kod javnog mnjenja, promenom marketinške politike.

Trebalo bi povećati korisnost drugih aerodroma, pored beogradskog i niškog, i osmisлити dugoročnu strategiju upotrebe celokupne srpske avio infrastrukture.

Kada je reč o vodnom transportu, najveći problem je finansiranje – velika sredstva su potrebna samo za obnovu infrastrukture, koja datira iz perioda bivše Jugoslavije. Modernizacija i održavanje sistema vodnog transporta košta dosta. Ohrabrujuće je to što je objavljeno ulaganje u narednim godinama u ukupnom iznosu od 31 miliona evra, koje će biti usmereno na razvoj rečnog transporta i zaštite prirodnih karakteristika Dunava. Jedan od pozitivnih primera jeste rekonstrukcija luke Smederevo.

Transport je postao jedan od gorućih problema zelene tranzicije zbog svoje značajne uloge u emisiji gasova staklene bašte, iako su drugi sektori postigli napredak u smanjenju emisija. Prema procenama, sektor transporta bi mogao da čini čak 44% ukupnih emisija gasova staklene bašte EU do

2030. godine, uprkos očekivanim blagim padovima. Ovo bi značajno premašilo cilj EU za smanjenje emisija od -55% u odnosu na nivoe iz 1990. godine.

Razlozi za porast emisija iz saobraćaja uključuju povećanu mobilnost ljudi, produžene vožnje automobila i značajan rast emisija iz avijacije. Emisije teretnog transporta takođe su u porastu, što dodatno doprinosi visokim nivoom emisija u sektoru.

Iako su tehnološka rešenja kao što su električni automobili dostupna, njihova šira implementacija zahteva vreme, s obzirom na dug životni vek postojeće evropske flote vozila. Iako je u 2024. povećan broj novih automobila koji su potpuno električni, ipak je taj broj veoma mali što pokazuje potrebu za ubrzanom tranzicijom i regulatornim merama koje bi podržale prelazak na održiviji transportni sistem.

Inicijativa Evropske unije da reguliše službene automobile kao sredstvo za povećanje potražnje za električnim vozilima predstavlja jedan od koraka u tom pravcu. Ovo pitanje je u fokusu neformalnog sastanka ministara saobraćaja EU u Briselu, gde se razmatraju strategije za "zeleni saobraćaj" i borba protiv klimatskih promena u sektoru transporta.

Što se tiče električne energije koju troše EV, situacija je sledeća: ostaje problematično to što struja koja se potroši prilikom punjenja električnih automobila još uvek ne može biti naplaćena, jer niko nema dozvolu/saglasnost Snabdevača električnom energijom i Operatora distributivnog sistema za trgovinu strujom na malo. Samim tim, obveznici za ostvarenje udela OIE u transportu, pored toga što ne mogu da naplate ovu struju, ne mogu ni da dokažu da su deo svojih obaveza za OIE zadovoljile putem električne energije plasirane u sektoru saobraćaja. Iako je na nivou EU još 2018. godine doneta direktiva koja predviđa dodatne benefite ako trgovac/vlasnik SSG struju koju koriste EV dobije iz sopstvene proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora, ova direktiva još uvek nije transponovana u zakonski okvir Republike Srbije.

Poseban problem predstavlja međunarodni transport kamiona i kapaciteti graničnih prelaza:

- Pored pokušaja da se situacija poboljša (Open Balkan, uspostavljanje zelenih koridora, integrisani granični

prelaz sa Severnom Makedonijom), činjenica je da je EU najznačajniji spoljno trgovinski partner, zbog čega je efikasno odvijanje transporta sa zemljama EU od presudnog značaja. U tom smislu su tri granična prelaza ka EU najznačajnija (Horgoš i Kelebija ka Republici Mađarskoj i Batrovci ka Republici Hrvatskoj). Uobičajeno vreme zadržavanja kamiona na graničnom prelazu se kreće od 12 – 24 h u zavisnosti od perioda godine, dana u nedelji itd, posmatrano po turi kamiona 24-48 h. Pored direktnih negativnih uticaja na samu transportnu industriju, indirektni negativni efekti na celu ekonomiju se ogledaju u produženim rokovima isporuke, smanjenih raspoloživih transportnih kapac-

iteta koji su ionako problematični zbog nekih drugih faktora koji su već pominjani u dokumentu, konačne cene roba koje su predmet transporta...

- Međunarodni drumski prevoz odvija se na režimu dozvola koje na godišnjem nivou izdaje Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture na osnovu pregovora sa organima drugih država. Godinama unazad, posebno sa zemljama sa kojima postoji intenzivna robna razmena, primetan je nedostatak transportnih dozvola naročito u poslednjem kvartalu. Transporti za i iz Austrije, Italije, Poljske, Španije, Grčke su posebno problematični i redovno postoji problem raspoloživog broja dozvola.

PREPORUKE SAVETA

- Uvesti dodatne podsticajne mere za izgradnju infrastrukture za upotrebu električnih vozila. Takođe, potrebno je obezbediti adekvatni regulatorni okvir koji će omogućiti razvoj ovog sektora i koji uzima u obzir konstruktivne preporuke relevantnih zainteresovanih strana.
- Povećati kontrolu kvaliteta materijala i inspeksijski nadzor pri obavljanju radova; implementirati internacionalne standarde kvaliteta i vođenja projekata i u javnom sektoru.
- Ući u javno-privatna partnerstva u oblastima transporta koje su vitalne, a koje nisu rezervisane za državu, a koje država nije sposobna da samostalno osposobi, restrukturiše ili modernizuje, odnosno za koje je to optimalnije i efikasnije učiniti u partnerstvu sa privatnim sektorom.
- Dodatno raditi na otvaranju tržišta u železničkom saobraćaju, u cilju uspostavljanja potrebnih institucionalnih struktura. Primena evropskih standarda pri implementaciji tehnologija na železničkoj mreži, radi interoperabilnosti i neometanog saobraćaja sa susednim zemljama u cilju povećanja transporta kroz Srbiju, je u tom smislu ključna.
- Implementacija mera koje će poboljšati karakteristike kombinovanog prevoza unutar srpskog transportnog sistema.
- Zaključenje novih i izmena postojećih bilateralnih sporazuma iz oblasti vazdušnog saobraćaja u cilju povećanja povezanosti Srbije sa Azijom i Severnom Amerikom.
- Iskorišćavanje na najbolji način evropskog sporazuma o otvorenom nebu kako bi se poboljšala povezanost u regionu.
- Izgradnja (železničke) infrastrukture u cilju bolje povezanosti aerodroma sa centrom Beograda.
- Privremeno smanjenje carine na električna vozila na nulu, nezavisno od njihovog porekla.
- Preporučuje se hitno ulaganje u infrastrukturu za punjenje električnih vozila i razvoj održivih transportnih

opcija, uz striktnu primenu regulatornih mera koje podstiču smanjenje emisija gasova staklene bašte u sektoru transporta. Potrebno je dovršiti i usvojiti Zakon o uvođenju infrastrukture za alternativna goriva.

- Uvođenje povoljnijih ili besplatnih opcija za parkiranje električnih vozila u određenim gradskim zonama.
- Razmotriti uvođenje olakšica za uvoz polovnih električnih automobila, kao deo šire strategije za diversifikaciju ponude električnih vozila na tržištu.
- Uvesti subvencije za postavljanje privatne infrastrukture za punjenje, posebno za stanice za punjenje.
- Prema zakonskoj regulativi koja je na snazi u Republici Srbiji ne postoje specijalne registarske oznake za električna vozila, čime se onemogućava privilegovani pristup određenim delovima grada, uključujući "žute" trake namenjene za brže kretanje. Sa tim u vezi je i nedostatak povoljnijih ili besplatnih opcija za parkiranje električnih vozila u određenim gradskim zonama, kako bi se olakšalo njihovo korišćenje i smanjila gužva.
- Cyber bezbednost u transportu: Sa sve većim brojem električnih vozila i njihovom povezanošću sa mrežom, ključno je uključiti standarde cyber bezbednosti u zakonodavstvo. Potrebno je definisati obaveze za zaštitu podataka o punjenju, upravljanje rizicima od cyber napada na infrastrukturu za punjenje i osigurati da su svi relevantni akteri uključeni u zaštitu podataka i mrežne sigurnosti.
- Potrebno je razviti i implementirati standarde za upravljanje rizicima koji se odnose na cyber napade, posebno na kritičnu infrastrukturu. Navedeno uključuje:
 1. Procenu rizika: Obavezna procena rizika od cyber napada i razvijanje strategija za mitigaciju identifikovanih rizika.
 2. Zaštitu infrastrukture: Implementacija naprednih tehnologija i mera zaštite za kritičnu infrastrukturu, uključujući redundanciju i otporne sisteme.
 3. Incident response planove: Razvijanje i testiranje planova za upravljanje incidentima kako bi se minimizovali uticaji cyber napada.
- Dakle, potrebno je zakonski obavezati učesnike na tržištu transporta da redovno procenjuju rizike i implementiraju odgovarajuće mere zaštite za kritičnu infrastrukturu, te da razviju i testiraju planove za upravljanje incidentima.
- Potrebno je obezbediti da svi relevantni akteri, uključujući državne institucije, privatni sektor i nevladine organizacije, budu uključeni u zaštitu podataka i mrežnu sigurnost, uključujući:
 1. Koordinaciju i saradnju: Stvaranje platformi za koordinaciju između različitih aktera kako bi se unapredila saradnja i razmena informacija o cyber pretnjama.
 2. Regulatorni nadzor: Uvođenje mehanizama za praćenje usklađenosti sa zakonodavnim standardima i sankcionisanje prekršilaca.
 3. Podršku i resurse: Obezbeđivanje resursa i podrške za male i srednje preduzetnike kako bi mogli da usklade svoje bezbednosne prakse sa standardima.

- Potrebno je uvesti zakonske odredbe koje obavezuju sve relevantne aktere na koordinaciju i saradnju u oblasti zaštite podataka i mrežne sigurnosti, uz uspostavljanje regulatornog nadzora i obezbeđivanje resursa za podršku usklađivanju sa standardima.
- Autonomna vozila i dronovi: Budući da tehnologija autonomnih vozila i dronova napreduje, zakonodavni okvir treba da se prilagodi kako bi regulisao njihovo testiranje, upotrebu i integrisanje u saobraćajni sistem. To uključuje definisanje standarda za bezbednost, odgovornost u slučaju nesreća i osiguranje da su autonomna vozila i dronovi u skladu sa nacionalnim propisima.
- Uloga AI u logistici: Razvoj veštačke inteligencije (AI) u logistici donosi mogućnosti za efikasnije upravljanje transportnim mrežama, optimizaciju rute i smanjenje troškova. Zakonodavni okvir treba da podrži razvoj i primenu AI tehnologija, istovremeno osiguravajući etičku upotrebu podataka i zaštitu privatnosti.
- Potrebno je da Vlada obezbedi razumevanje i sinhronizaciju sa vladama susednih država u aktivnostima u cilju unapređenja efikasnosti i protoka na graničnim prelazima.
- Radi funkcionisanja lanca snabdevanja na međunarodnom tržištu, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture treba da obezbedi veći broj transportnih dozvola odnosno da razmotri ukidanje sistema dozvola.

TELEKOMUNIKACIJE 2,27

PREGLED REALIZACIJE PREPORUKA BK

Preporuke:	Prvobitno date u BK:	Značajan napredak	Određeni napredak	Bez napretka
Izuzimanje telekomunikacionih objekata mobilne telefonije sa Liste 2 Uredbe o utvrđivanju liste projekata za koje je obavezna procena uticaja i Lista projekata za koje se može zahtevati procena uticaja na životnu sredinu, kako bi umesto izrade procene uticaja na životnu sredinu za svaku pojedinačnu baznu stanicu, bilo dovoljno da se pre njenog puštanja u rad nadležnom organu dostavi obaveštenje o postavljanju bazne stanice zajedno sa relevantnim tehničkim podacima o baznoj stanici, kao i merenje nakon puštanja stanice u rad, pri čemu lokalna samouprava ima mogućnost inspeksijskog nadzora.	2021	✓		
Ukidanje prostornih ograničenja za izgradnju i postavljanje mobilne telekomunikacione infrastrukture iz planova prostorne regulacije, u smislu određivanja minimalne visine antena i minimalne udaljenosti gde mogu da se postave bazne stanice u odnosu na susedne objekte, s obzirom da za to ne postoji niti uporedna praksa zemalja EU, niti utemeljenje u propisima i nauci.	2021			✓
Izmene Pravilnika o granicama izlaganja nejonizujućim zračenjima u cilju usklađivanja referentnih graničnih nivoa sa ICNIRP preporukama.	2023	✓		
Izmene Pravilnika o izvorima nejonizujućih zračenja od posebnog interesa, vrstama izvora, načinu i periodu njihovog ispitivanja u svrhu izmene definicije pojma „izvora od posebnog interesa“, imajući u vidu negativno tumačenje koje neopravdano postoji isključivo za radio bazne stanice, a one nisu jedini izvori zračenja kao i u pogledu definisanja postupka odlučivanja nadležnog organa na osnovu Stručne ocene opterećenja životne sredine, bez pokretanja postupka procene uticaja na životnu sredinu.	2021	✓		
Edukacija stručnih službi, u saradnji sa resornim ministarstvima i RATEL-om, na nivou lokalnih samouprava o uticaju telekomunikacionih uređaja na zdravlje i životnu sredinu i primeni posebnih propisa relevantnih za izgradnju radio baznih stanica.	2021			✓
Uspostavljanje jedinstvene elektronske procedure za prijavljivanje postavljanja radio baznih stanica i potvrdu usaglašenosti sa propisanim uslovima te uspostavljanje jedinstvene kontaktne tačke (tzv. „single point of contact“) u vidu javnog portala za sve relevantne stakeholder-e.	2019		✓	
Održavanje javnog nadmetanja radio-frekvencijskog spektra u cilju obnove prava korišćenja postojećeg spektra, kao i sticanja novog radio-frekvencijskog spektra koji će koristiti za 5G tehnologiju najkasnije do kraja prve polovine 2025 godine. Operatori predlažu i zalažu se za jednostavan model aukcije uz cenu koja će omogućiti nesmetan razvoj nove tehnologije i njenu brzu implementaciju, u skladu sa pozitivnim primerima iz okruženja.	2021	✓		

Preporuke:	Prvobitno date u BK:	Značajan napredak	Određeni napredak	Bez napretka
Negovanje dosadašnje pozitivne prakse uključivanja Saveta stranih investitora i operatora prilikom donošenja podzakonskih akata u skladu sa novim Zakonom o elektronskim komunikacijama u transparentnoj proceduri u cilju definisanja optimalnog regulatornog okvira koji će doprineti daljem razvoju tržišta elektronskih komunikacija.	2023	√		
Usvajanje novog Zakona o širokopojasnoj infrastrukturi (usklađen sa Aktom o gigabitnoj infrastrukturi (2024/1209/EU) , kao i sa Direktivom 2018/1972 o Evropskom zakoniku o elektronskim komunikacijama koji će na detaljan način definisati prava korišćenja i pristupa infrastrukturi.	2021	√		
Prilikom pregovora o međunarodnim sporazumima iz domena elektronskih komunikacija (posebno u vezi regulacije rominga), potrebno je organizovati proces javnih konsultacija i u njega uključiti predstavnike industrije, kako bi se sagledale tehničke specifičnosti, rokovi i finansijske implikacije u cilju povećanja predvidljivosti poslovanja.	2019		√	
Planiranim izmenama Zakona o autorskim i srodnim pravima uspostaviti transparentniji pristup u odnosu između organizacija i obveznika naknade usled uočenog rizika neograničenog rasta paušalno utvrđenih tarifa postojećih i osnivanje novih organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskih prava	2023			√

U fokusu ostaju aktivnosti na usaglašavanju tržišta sa regulatornim okvirom koji donosi novi Zakon o elektronskim komunikacijama¹, naročito po pitanju stvaranja uslova za sprovođenje aukcije za izdavanje pojedinačnih dozvola za korišćenje radiofrekvencijskih opsega za realizaciju javnih mobilnih elektronskih komunikacionih mreža i usluga i uvođenje novih tehnologija u cilju daljeg razvoja industrije elektronskih komunikacija u Republici Srbiji. Pokrenute su i delom realizovane aktivnosti vezano za unapređenje regulative iz domena izgradnje telekomunikacione infrastrukture i zaštite životne sredine. Započete su aktivnosti na izradi predloga teksta Zakona o merama za smanjenje troškova postavljanja elektronskih komunikacionih mreža vrlo visokog kapaciteta. radi unapređenja regulative u oblasti izgradnje i postavljanja elektronskih komunikacionih mreža, a značajni koraci su napravljeni i po pitanju podzakonskih akata kojima se uređuje oblast nejonizujućih zračenja. U 2025. godini uspešno je sprovedena registracija prepaid korisnika u Republici Srbiji.

STANJE

Vlada Republike Srbije je u februaru 2025. godine don-

ela Uredbu o smanjenju bezbednosnih rizika povezanih sa uvođenjem mobilnih mreža pete generacije² čime je ispunjen pravno-bezbedonosni preduslov za uvođenje nove 5G tehnologije. U maju 2025. godine, stupio je na snagu Pravilnik o minimalnim uslovima za izdavanje pojedinačnih dozvola na osnovu sprovedenog postupka javnog nadmetanja u radio-frekvencijskim opsezima 700MHz, 900MHz, 1800MHz, 2100MHz, 2600MHz i 3.4-3.8GHz³. Početkom juna 2025. godine, Regulatorno telo za elektronske komunikacije i poštanske usluge (dalje u tekstu: RATEL) je donelo Odluku da se pokreće postupak javnog nadmetanja za izdavanje najviše tri pojedinačne dozvole za korišćenje radiofrekvencijskog spektra u navedenim opsezima pružanje javne elektronske komunikacione usluge za teritoriju Republike Srbije, na period važenja do 5. marta 2047. godine. Ubrzo posle donošenja navedene Odluke, RATEL je u julu 2025. godine organizovao javne konsultacije vezano za dokumentaciju za

2 Uredba o utvrđivanju mera za smanjenje bezbednosnih rizika povezanih sa uvođenjem mobilnih mreža pete generacije (Službeni glasnik RS 17/25)

3 Pravilnik o minimalnim uslovima za izdavanje pojedinačnih dozvola za korišćenje radio-frekvencijskog spektra na osnovu sprovedenog postupka javnog nadmetanja u radio-frekvencijskim opsezima 694-790 MHz, 880-915/925-960 MHz, 1710-1785/1805-1880 MHz, 1920-1980/2110-2170 MHz, 2500-2690 MHz i 3400-3800 MHz (Službeni glasnik RS 44/25)

1 Zakon o elektronskim komunikacijama (Službeni glasnik RS 35/23)

javno nadmetanje za dodelu pojedinačnih dozvola za korišćenje radiofrekvencijskog spektra u radiofrekvencijskim opsezima 700 MHz, 900 MHz, 1800 MHz, 2100 MHz, 2600 MHz i 3500 MHz. Savet stranih investitora izražava očekivanja da će uslovi definisani tenderskom dokumentacijom da se zasnivaju na regulatornoj predvidljivosti kako bi postojeća tri mobilna operatora obezbedila kontinuitet pružanja usluga elektronskih komunikacija i opravdala dosadašnja ulaganja na tržištu Republike Srbije.

Ministarstvo informisanja i telekomunikacija u saradnji sa Ministarstvom za zaštitu životne sredine, RATEL-om i privrednim subjektima registrovanim za obavljanje delatnosti elektronskih komunikacija pokrenulo je aktivnosti na izradi specifikacije Centralnog informacionog sistema za izvore nejonizujućeg zračenja (CISIN) kao osnove za izradu sistema koji bi omogućio korisnicima efikasno podnošenje, praćenje i obradu relevantnih informacija i izveštaja u vezi sa izvorima nejonizujućeg zračenja na javnim područjima za koje se u skladu sa propisima ne sprovodi postupak procene uticaja na životnu sredinu i za koje se nadležnom organu za zaštitu životne sredine dostavlja elektronskim putem stručna ocena opterećenja životne sredine (SOOŽS) radi evidencije izlaganja.

U saradnji sa resornim Ministarstvima, prepoznata je potreba usklađivanja podzakonskih akata Republike Srbije vezano za nejonizujuća zračenja, sa regulativom Evropske unije, uzimajući istovremeno u obzir razvoj tehnologije u oblasti elektronskih komunikacija i sve veću upotrebu usluga elektronskih komunikacija, te su tako u februaru 2025. godine stupili na snagu novi podzakonski akti: Pravilnik o granicama izlaganja nejonizujućim zračenjima⁴ i Pravilnik o izvorima nejonizujućih zračenja od posebnog interesa⁵, čime je nakon 15 godina napravljen veliki pomak u ovoj oblasti. Jedno od najvažnijih unapređenja novog pravilnika je okolnost da se pod zonom povećane osetljivosti smatraju zatvoreni prostori stambenih, poslovnih, školskih i drugih objekata. Na taj način, prevaziđen je problem ranije definicije zone povećane osetljivosti usled koje je svaka urbana sredina po automatizmu imala ovaj status, usled čega se primenjivalo ograničenje od maksimalnih 10% od već restriktivnih

vrednosti dozvoljenog nivoa elektromagnetnog polja. Upravo je ovo ograničenje bilo jedna od ključnih prepreka omogućavanja kapaciteta i pokrivenosti mobilnim signalom u urbanim sredinama.

Dodatno, Ministarstvo za zaštitu životne sredine je u martu 2025. godine iniciralo formiranje radne grupe za izradu Nacrta zakona o zaštiti od nejonizujućih zračenja kako bi se prevazišli izazovi koji su uočeni u dosadašnjem radu privrednih subjekata na osnovu postojećeg Zakona o zaštiti od nejonizujućih zračenja i čitav sistem učinio efikasnijim.

Takođe, u martu 2024. godine, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture je izdalo Uputstvo o primeni odredaba Zakona o planiranju i izgradnji koje se odnose na uslove postavljanja infrastrukture kablovskih i bežičnih elektronskih komunikacija.

Neposredno pred objavljivanje ovogodišnjeg izdanja Bele knjige, usvojen je Zakon o informacionoj bezbednosti sa ciljem usklađivanja sa Aktom o sajber bezbednosti EU i EU NIS-2 direktivom koja predviđa mere za visok zajednički nivo sajber bezbednosti u okviru jedinstvenog evropskog digitalnog tržišta. Takođe, Zakonom o informacionoj bezbednosti predviđeno je osnivanje Kancelarije za informacionu bezbednost i izmeštanje nacionalnog CERT-a iz RATEL-a u Kancelariju za informacionu bezbednost.

Započete su aktivnosti na izradi nacrta Zakona o merama za smanjenje troškova postavljanja elektronskih komunikacionih mreža vrlo visokog kapaciteta, u okviru radne grupe u čiji rad su uključeni predstavnici Saveta stranih investitora i operatora. Donošenjem ovog zakona izvršiće se dodatno unapređenje pravnog okvira koji će obezbediti efikasniju izgradnju elektronske komunikacione infrastrukture neophodne za dalju digitalnu transformaciju Republike Srbije. Donošenje Zakona o merama za smanjenje troškova postavljanja elektronskih komunikacionih mreža vrlo visokog kapaciteta predstavlja još jedan korak približavanju i usaglašavanju poslovanja regulativi Evropske unije, s obzirom da ovaj Zakon predviđa u jednom delu i usaglašavanje poslovanja sa Uredbom o gigabitnoj infrastrukturi (2024/1309/EU) kao i Direktivom 2018/1972 o Evropskom zakoniku o elektronskim komunikacijama. Usvajanje ovog Zakona očekuje se do kraja 2025. godine. Savet stranih investitora izražava očekivanje da će aktivnosti na izradi ovog

4 Pravilnik o granicama izlaganja nejonizujućim zračenjima (Službeni glasnik RS 16/25)

5 Pravilnik o izvorima nejonizujućih zračenja od posebnog interesa, vrstama izvora, načinu i periodu njihovog ispitivanja (Službeni glasnik RS 16/25)

zakona biti sprovedene na transparentan i efikasan način u cilju stvaranja optimalnih uslova za održivu izgradnju i investiranje u telekomunikacionu a posebno u 5G infrastrukturu širom Srbije.

U februaru 2025. godine je od strane Ministarstva informisanja i telekomunikacija sproveden Javni poziv za učešće u sprovođenju Programa razvoja širokopojasne komunikacione infrastrukture u ruralnim i nerazvijenim područjima Republike Srbije za period 2024–2026. godine za naselja za koja privredni subjekti nisu iskazali investicione planove.

Izmenom Pravilnika o tehničkim uslovima za registraciju usluge sa plaćanjem unapred (Službeni glasnik RS 10/25) produžen je rok za registraciju postojećih prepaid korisnika do 10. aprila 2025. godine dok je za nove prepaid korisnike rok za obaveznu registraciju ostao 10. februar 2025. godine. Korisnici prepaid usluga elektronskih komunikacija imaju mogućnost da registraciju urade fizički, na prodajnim mestima operatora ali i online putem korišćenjem šeme elektronske identifikacije osnovnog nivoa pouzdanosti. Time je zaokružen čitav niz aktivnosti vezano za obaveznu registraciju prepaid korisnika i Republika Srbija se svrstala u listu zemalja kod kojih već postoji uspostavljena ova obaveza.

U novembru 2024. godine stupio je na snagu i novi Pravilnik o pristupu hitnim službama⁶ te se u narednom periodu očekuju aktivnosti na uspostavljanju Nacionalnog sistema 112. Broj 112 predstavlja evropski broj za hitne slučajeve koji se koristi u okviru Evropske unije. Iako je u Republici Srbiji omogućeno pozivanje ovog broja, trenutna situacija je da se nakon pozivanja ovog kratkog koda, dobija Uprava policije (192) koja poziv dalje preusmerava na onu hitnu službu koja je korisniku neophodna.

U decembru 2024. godine stupio je na snagu Pravilnik o informacijama o uslovima ugovora koje pružalac javno dostupne elektronske komunikacione usluge dužan da objavi, načinu njihove objave i rokovima, obrascu sažetka ugovora i sadržaju obaveštenja o nameri jednostrane izmene uslova ugovora i pravu krajnjeg korisnika na raskid ugovora pre isteka perioda na koji je zaključen (Službeni glasnik RS 98/24) čija primena je trebalo da bude od 1. jula 2025. godine, međutim sa Pravilnikom o izmenama navedenog pravilnika (Službeni glasnik RS 45/25) prvobitno definisan

rok za primenu je pomešten na 1. septembar 2025. godine. Navedeno pomeranje roka primene je usledilo na osnovu inicijative operatora da se omogući duži rok usled kompleksnosti implementacije i dodatnog razvoja na telekomunikacionim sistemima.

Krajem maja 2025. godine na snagu je stupio i Pravilnik o utvrđivanju Plana numeracije⁷, koji, između ostalog, uvodi novinu koja se tiče regulisanja kratkih SMS kodova i privrednim subjektima je ostavljen rok do 31. decembra 2026. godine da svoje poslovanje, odnosno kratke SMS kodove usaglase sa kratkim SMS kodovima kako su regulisani navedenim Pravilnikom o utvrđivanju Plana numeracije. Takođe od dana stupanja na snagu ovog pravilnika do 1. jula 2027. godine dužina pretplatničkog geografskog broja može da iznosi pet cifara. Nakon isteka navedenog roka treba da se izvrši usklađivanje u ovoj oblasti sa Pravilnikom.

U julu 2024. godine donet je Pravilnik o postupku vansudskog rešavanja spora pred Regulatornim telom za elektronske komunikacije i poštanske usluge⁸ i njegova primena je krenula od početka 2025. godine. Navedeni pravilnik je dodatno unapredio stepen zaštite krajnjih korisnika i pružio efikasan i jednostavan mehanizam za rešavanje sporova pred RATEL-om, dodatno jačajući njegovu ulogu i značaj na tržištu elektronskih komunikacija. Navedeno je dodatno istaklo potrebu za efikasnom i pouzdanom komunikacijom između RATEL-a i operatora, tako da bi digitalizacija komunikacije (umesto štampanja i slanja dokumenata poštom) donela dodatnu vrednost imajući u vidu da je RATEL već ostvario značajne napretke u digitalizaciji prilikom vršenja svojih drugih nadležnosti u odnosu na operatore i krajnje korisnike.

Od značaja je i informacija da su krajem 2024. godine stupili na snagu podzakonski akti vezano za zajedničko korišćenje elektronske komunikacione mreže kao i za postavljanje elektronske komunikacione mreže do prostorija krajnjeg korisnika prilikom izgradnje ili rekonstrukcije poslovnih i stambenih zgrada. Takođe u julu 2025. godine krenula je primena novog podzakonskog akta koji se odnosi na uslove, način promene i obaveze pružaoca usluga pristupa internetu. Navedeni podzakonski akti donose unapređenja sa stanovišta krajnjih korisnika u pogledu mogućnosti izbora pružaoca usluge kao i sa stanovišta konkurentnosti na tržištu.

7 (Službeni glasnik RS 44/25)

8 ("Službeni glasnik RS", broj 58 od 5. jula 2024.)

6 (Službeni glasnik RS 87/24)

U martu 2025. godine počela je primena novog Pravilnika o uslovima dodele i korišćenja radiofrekvencijskog spektra. Ovim pravilnikom se, umesto dosadašnje prakse podnošenja zahteva za izdavanje pojedinačnih dozvola za korišćenje frekvencija za radio-bazne stanice i izdavanja dozvola, uvodi postupak evidentiranja radio-baznih stanica nakon puštanja u rad. Na ovaj način su značajno smanjene administrativne obaveze, kao i vreme potrebno za ispunjavanje uslova pre puštanja izvora u rad.

Takođe u maju 2025. godine počela je primena odredbi Zakona o platnim uslugama⁹ koje se tiču rada operatora javnih mobilnih telekomunikacionih mreža i usluga vezano za usluge koje operatori izvršavaju kao dodatne usluge. Ovim odredbama definisani su određeni finansijski limiti u pogledu maksimalnih iznosa pojedinačne transakcije, odnosno ukupne vrednosti svih pojedinačnih transakcija realizovanih u određenom kalendarskom mesecu.

Zajednički sastanci operatora potpisnika EU – WB Deklaracijom o romingu, nastavljeni su i u 2025. godini. Na osnovu RATEL podataka o saobraćaju korisnika mobilnih operatora koji posluju na području Republike Srbije, kontinuirano se povećava saobraćaj kako korisnika u zemlji, tako i saobraćaj tokom njihovog boravka u romingu što je direktna posledica snižavanja cena usluga rominga. Takođe je od značaja da sva tri mobilna operatora koja posluju na području Republike Srbije kontinuirano ulažu značajne napore u unapređenje ponude roming usluga svojim korisnicima, kako po pitanju kvaliteta i količine sadržaja tako i sa stanovišta cenovne isplativosti i pristupačnosti.

Rad na Zakonu o merama za smanjenje troškova postavljanja elektronskih komunikacionih mreža vrlo visokog kapaciteta¹⁰, propisu koji treba da omogući olakšano postavljanje nove telekomunikacione infrastrukture, ponovo je otvorio diskusiju o problemu oštećenja postojeće optike prilikom izvođenja građevinskih radova. Naime, rasprostranjenost i trase dela infrastrukture operatora nisu unapred poznate građevinskim investitorima, koji prilikom izvođenja radova često preseku optiku i time izazivaju štetu ne samo operatoru već i krajnjim korisnicima koji ostaju bez usluge.

Ovde je reč o tzv. "kartiranim" vodovima optičkih kablova, odnosno optici za koju su operatori uredno podneli dokumentaciju za upis u Katastar vodova, ali za koje Republički geodetski zavod nije sproveo proceduru do kraja. Usled toga, ova optika je u određenoj formi vidljiva u Katastru vodova, ali nedostaju podaci o vlasništvu nad njima.

Trenutna procedura zasnovana na Zakonu o planiranju i izgradnji, koja podrazumeva da lokalna samouprava utvrđuje status imaoca javnog ovlašćenja, nije efikasna jer ovi zahtevi često ostaju neodgovoreni.

Zbog toga je neophodno u saradnji ministarstava nadležnih za građevinu i telekomunikacije što pre rešiti ovaj problem kako bi operatori mogli da učestvuju u izdavanju uslova u postupku utvrđivanja lokacijskih uslova i na taj način spreče oštećenje telekomunikacione infrastrukture.

POBOLJŠANJA

Komunikacija sa Ministarstvom informisanja i telekomunikacija, Ministarstvom za zaštitu životne sredine i RATEL-om odvija se transparentno, uz dvosmernu komunikaciju, što je rezultiralo u uspešno sprovedenim aktivnostima u različitim oblastima saradnje i očekivanja Saveta stranih investitora su da se i dalje nastavi pozitivna praksa putem otvorenog dijaloga, uz primenu stručnih znanja i uključivanja privrede, po uzoru na pozitivne primere iz prakse, te da se primenjuju rešenja koja mogu da daju najbolje rezultate.

Shodno navedenom, očekivanja su da proces i format javnog nadmetanja za dodelu pojedinačnih dozvola za korišćenje radiofrekvencijskog spektra u radiofrekvencijskim opsezima 700 MHz, 900 MHz, 1800 MHz, 2100 MHz, 2600 MHz i 3500 MHz, uspešno sprovede do kraja 2025. godine, uvažavajući potrebe tržišta i kontinuitet poslovanja postojećih mobilnih operatora u skladu sa Pravilnikom o minimalnim uslovima za izdavanje pojedinačnih dozvola za korišćenje radio-frekvencijskog spektra na osnovu sprovedenog postupka javnog nadmetanja u radio-frekvencijskim opsezima 694-790 MHz, 880-915/925-960 MHz, 1710-1785/1805-1880 MHz, 1920-1980/2110-2170 MHz, 2500-2690 MHz i 3400-3800 MHz (Službeni glasnik RS 44/25).

I ove godine ističemo značaj podrške resornog Ministarstva aktivnostima Saveta stranih investitora i operatora na unapređenju regulative u oblasti zaštite životne sredine

⁹ (Službeni glasnik RS 139/14, 44/18 i 64/24)

¹⁰ Novi naziv zakona je - Zakon o merama za smanjenje troškova postavljanja elektronskih komunikacionih mreža vrlo visokog kapaciteta

a u cilju unapređenja procesa prilikom izgradnje baznih stanica. U tom smislu, Savet stranih investitora pozdravlja podršku resornog Ministarstva u aktivnostima koje su bile usmerene ka ukazivanju Ministarstvu zaštiti životne sredine na potrebe izmene podzakonskih akata koji uređuju oblast nejonizujućih zračenja, odnosno usaglašavanju predmetnih akata sa uporednom praksom Evropske unije i opšteprihvaćenim međunarodnim standardima. Rezultat je usvajanje novog Pravilnika o granicama izlaganja nejonizujućim zračenjima¹¹ i Pravilnika o izvorima nejonizujućih zračenja od posebnog interesa, vrstama izvora, načinu i periodu njihovog ispitivanja¹². Takođe od značaja je i činjenica da su u toku aktivnosti na uspostavljanju Centralnog informacionog sistema za izvore nejonizujućeg zračenja (CISIN) i da su započete aktivnosti na izradi Nacrta Zakona o zaštiti od nejonizujućih zračenja.

Uspešno sprovedenom registracijom prepaid korisnika postignut je viši nivo bezbednosti i prevencije od zloupotreba sredstava elektronskih komunikacija anonimnim korišćenjem prepaid usluga a po uzoru na pozitivnu praksu obavezne registracije ovih korisnika u Evropi i svetu.

Generalno gledano, prethodni period obeležio je niz aktivnosti vezano za izradu podzakonskih akata od strane RATEL-a, usaglašenih sa novim Zakonom o elektronskim komunikacijama, a koje su usmerene na veća prava i zaštitu korisnika, kao i na podsticanje konkurencije i ravnopravan tretman učesnika na tržištu.

PREOSTALI PROBLEMI

Iako su napravljeni značajni pomaci, problem postavljanja radio-baznih stanica i pitanja primene propisa o zaštiti životne sredine predstavljaju značajnu barijeru pri izgradnji telekomunikacione infrastrukture u praksi, te je potrebno intenzivirati aktivnosti na osnovu zaključaka Stručne grupe za smanjenje administrativnih barijera za postavljanje radio-baznih stanica mobilne telefonije i u što kraćem roku započeti realizaciju reforme ove oblasti koja će omogućiti efikasnije postavljanje baznih stanica kao preduslov za implementaciju 5G tehnologije u Republici Srbiji. Od značaja bi bilo i da se planiraju i realizuju programi edukacije na ovu temu, za početak, zaposlenih u državnoj upravi a potom i šire, kako bi programima edukacije bio obuhvaćen što širi spektar građana Republike Srbije.

Potrebno je nastaviti aktivnosti u vezi sa izradom i usvajanjem Zakona o merama za smanjenje troškova postavljanja elektronskih komunikacionih mreža vrlo visokog kapaciteta koji treba da bude usklađen sa Aktom o gigabitnoj infrastrukturi (2024/1209/EU), kao i sa Direktivom 2018/1972 o Evropskom zakoniku o elektronskim komunikacijama, koji će posebno regulisati pitanja poput olakšane procedure za dobijanje svih potrebnih dozvola, koordinacije tekućih i planiranih građevinskih radova i javnog objavljivanja podataka o radovima u realnom vremenu putem single information point-a (javnog portala u nadležnosti tela javnog sektora); uređivanja prava pristupa operatora objektima u javnoj svojini i uslova korišćenja javnih objekata i javne infrastrukture za potrebe smeštaja telekomunikacione infrastrukture (npr. bežičnih pristupnih tačaka kratkog dometa (WAS/RLAN mreža); kao i na detaljan način definisati prava korišćenja i pristupa infrastrukturi. Očekuje se da ove aktivnosti budu realizovane do kraja 2025. godine imajući u vidu da bi se time stvorili uslovi za dodatne investicije u oblasti telekomunikacija i ujedno obezbedio kvalitetan pristup internetu svim građanima u našoj zemlji.

Takođe, potrebno je da se preduzmu određene aktivnosti u narednom periodu kako bi se prevazišli postojeći problemi uočeni prilikom izdavanja lokacijskih uslova i građevinskih dozvola za potrebe postavljanja optičkih kablova, naročito u pogledu probijanja rokova definisanih propisima iz oblasti planiranja i izgradnje.

Takođe, neophodno je što pre izvršiti usklađivanje urbanističkih i prostornih planova jedinica lokalnih samouprava sa odredbama novog Zakona o planiranju i izgradnji, posebno u delu koji se odnosi na korekciju ograničenja koja trenutno negativno utiču na funkcionisanje i dalji razvoj mobilne mreže.

Od posebnog značaja je izmena Uredbe o utvrđivanju Liste projekata za koje je obavezna procena uticaja i Liste projekata za koje se može zahtevati procena uticaja na životnu sredinu – u smislu da radio-bazne stanice nisu od značaja kada je u pitanju projekti za koje se može zahtevati procena uticaja na životnu sredinu – jer su sve relevantne informacije sadržane u Stručnoj oceni opterećenja životne sredine.

Još jednom napominjemo da je uvođenje CISIN-a neophodan uslov kako bi bilo moguće uspostavljanje elektronske procedure o evidenciji radio-baznih stanica, umesto postojeće administrativno izuzetno zahtevne i dugotrajne.

11 (Službeni glasnik RS 16/25)

12 (Službeni glasnik RS 16/25)

jne procedure koja traje više meseci i ne može da prati savremene trendove u razvoju telekomunikacija.

Pozdravljamo uvođenje elektronske evidencije radio-stanica (ERS), koji je RATEL uveo umesto ranijeg postupka izdavanja pojedinačnih dozvola za svaku radio-baznu stanicu, ali takođe skrećemo pažnju i na to da je pre puštanja 5G spektra neophodno uvesti i CISIN – kao elektronsku proceduru koja prati ERS iz ugla životne sredine. U suprotnom, skrećemo pažnju na potencijalni problem, jer postojeća administracija neće moći da u realnom vremenu podrži planove za 5G mrežu.

Značajan problem koji sve više dolazi do izražaja osnivanjem novih organizacija i delovanjem postojećih, predstavljaju i nesrazmerno visoke naknade organizacija za kolektivnu zaštitu autorskih prava prema telekomunikacionoj industriji.

Tokom 2023. godine Zavod za intelektualnu svojinu usvojio je Jedinственu tarifu za ostvarivanje prava na posebnu naknadu kojom se utvrđuje visina posebne naknade od uvoza, odnosno prodaje novih tehničkih uređaja i praznih nosača zvuka, slike i teksta za koje se opravdano može pretpostaviti da će biti korišćeni za umnožavanje autorskih dela i predmeta srodnih prava. Jedinственa tarifa je doneta nakon neuspelih pregovora kolektivnih organizacija za ostvarivanje autorskog i srodnih prava i proizvođača i uvoznika tehničkih uređaja i navedenih praznih nosača. Obveznici plaćanja naknade upravo su proizvođači i uvoznici tehničkih uređaja i navedenih nosača.

U julu 2023. godine je krenula je sa radom Asocijacija autora – Organizacija stvaralaca likovnih dela („AA“), odnosno organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskih imovinskih prava likovnih stvaralaca. Pregovori AA i oper-

atora elektronskih komunikacionih usluga koji pružaju usluge distribucije medijskih sadržaja o tarifi naknada za kablovsko reemitovanje neuspešno su okončani krajem 2023. godine. AA je predložila da visina naknade iznosi 2,37% od prihoda operatora od distribucije medijskih sadržaja, što je nesrazmerno visoka naknada u poređenju sa značajem koji iskorišćavanje predmeta zaštite ima za delatnost i prihode operatora. Operatori su se početkom 2024. godine obratili Zavodu za intelektualnu svojinu ukazujući na neprimerenost predloga tarife od strane AA, ali do dana sastavljanja ovog izveštaja nije poznat ishod postupka za utvrđivanje tarife naknada koji je AA pokrenuo pred Zavodom tokom 2024. godine.

Na osnovu navedenih činjenica može se zaključiti da je u proteklom periodu došlo do nezanemarljivog povećanja broja organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava i usvajanja novih tarifa (tarifa naknada AA tek treba da bude utvrđena), što je dovelo povećanja administrativnog i finansijskog opterećenja za korisnike predmeta zaštite. Takvi trendovi dodatno ukazuju na značaj obezbeđivanja odgovarajućeg stepena transparentnosti osnivanja kolektivnih organizacija i usvajanja njihovih tarifa, kao potrebu za efikasnom, kontinuiranom i transparentnom kontrolom rada kolektivnih organizacija.

S tim u vezi ističemo da Nacrt zakona o autorskim i srodnim pravima ne doprinosi stvaranju uslova za bolju ravnotežu moći između organizacija i obveznika naknade, te da postoji rizik za dalji neograničeni rast paušalno utvrđenih tarifa postojećih i osnivanje novih organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskih prava. Dodatno, nema naznaka u kom pravcu će se dalje odvijati aktivnosti po ovom pitanju što unosi određeni nivo nesigurnosti sa stanovišta visine troškova koji mogu da proisteknu po osnovu ovih naknada.

PREPORUKE SAVETA

- Izuzimanje telekomunikacionih objekata mobilne telefonije sa Liste 2 Uredbe o utvrđivanju liste projekata za koje je obavezna procena uticaja i Lista projekata za koje se može zahtevati procena uticaja na životnu sredinu, kako bi umesto izrade procene uticaja na životnu sredinu za svaku pojedinačnu baznu stanicu, bilo dovoljno da se pre njenog puštanja u rad nadležnom organu dostavi obaveštenje o postavljanju bazne stanice zajedno sa relevantnim tehničkim podacima o baznoj stanici, kao i merenje nakon puštanja stanice u rad, pri čemu lokalna samouprava ima mogućnost inspekcijskog nadzora. Nacrtom Uredbe koji je bio na javnim konsultacijama u junu 2025.godine predviđa se ovo ukidanje.
- Ukidanje prostornih ograničenja za izgradnju i postavljanje mobilne telekomunikacione infrastrukture iz planova prostorne regulacije, u smislu određivanja minimalne visine antena i minimalne udaljenosti gde mogu da se postave bazne stanice u odnosu na susedne objekte, s obzirom da za to ne postoji niti uporedna praksa zemalja EU, niti utemeljenje u propisima i nauci.
- Izrada Nacrta zakona o zaštiti od nejonizujućih zračenja putem transparentnog procesa uključivanja svih relevantnih učesnika u njegovu izradu i usvajanje novog zakona.
- Edukacija stručnih službi, u saradnji sa resornim ministarstvima i RATEL-om, na nivou lokalnih samouprava o uticaju telekomunikacionih uređaja na zdravlje i životnu sredinu i primeni posebnih propisa relevantnih za izgradnju radio baznih stanica.
- Uspostavljanje jedinstvene elektronske procedure za prijavljivanje postavljanja radio baznih stanica i potvrdu usaglašenosti sa propisanim uslovima te uspostavljanje jedinstvene kontaktne tačke (tzv. „single point of contact“) u vidu javnog portala za sve relevantne stakeholder-e.
- Održavanje javnog nadmetanja radio-frekvencijskog spektra u cilju obnove prava korišćenja postojećeg spektra, kao i sticanja novog radio-frekvencijskog spektra koji će koristiti za 5G tehnologiju najkasnije do kraja 2025 godine. Operatori predlažu i zalažu se za jednostavan model aukcije uz cenu koja će omogućiti nesmetan razvoj nove tehnologije i njenu brzu implementaciju, u skladu sa pozitivnim primerima iz okruženja.
- Usvajanje novog Zakona o širokopojasnoj infrastrukturi (usklađen sa Aktom o gigabitnoj infrastrukturi (2024/1209/EU), kao i sa Direktivom 2018/1972 o Evropskom zakoniku o elektronskim komunikacijama koji će na detaljan način definisati prava korišćenja i pristupa infrastrukturi do kraja 2025. godine.
- Prilikom pregovora o međunarodnim sporazumima iz domena elektronskih komunikacija (posebno u vezi regulacije rominga), potrebno je organizovati proces javnih konsultacija i u njega uključiti predstavnike industrije, kako bi se sagledale tehničke specifičnosti, rokovi i finansijske implikacije u cilju povećanja predvidljivosti poslovanja.
- Uvođenje digitalnog procesa komunikacije između RATEL-a i operatora prilikom vršenja RATEL-ovih nadležnosti (naročito u pogledu rešavanja vansudskih sporova, dostavljanja predstavljanja i dopisa) u cilju postizanja veće efikasnosti, sigurnosti, uštede i zaštite životne sredine.
- Planiranim izmenama Zakona o autorskim i srodnim pravima uspostaviti transparentniji pristup u odnosu između

organizacija i obveznika naknade usled uočenog rizika neograničenog rasta paušalno utvrđenih tarifa postojećih i osnivanje novih organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskih prava u cilju uspostavljanja regulatorne predvidljivosti.

- Potrebno je da nadležni organi reše problem u pogledu neefikasnosti procedure sticanja statusa imaoaca javnog ovlašćenja na nivou lokalnih samouprava, u skladu sa Uredbom o lokacijskim uslovima („Sl. glasnik RS“, br. 87/2023), kako bi se kroz sticanje navedenog statusa omogućilo davanje uslova u postupku izdavanja lokacijskih uslova kroz postupak objedinjene procedure.

DIGITALIZACIJA I ELEKTRONSKO POSLOVANJE

2,50

PREGLED REALIZACIJE PREPORUKA BK

Preporuke:	Prvobitno date u BK:	Značajan napredak	Određeni napredak	Bez napretka
Povećanje informacione bezbednosti državne uprave i javnih preduzeća kako bi se omogućilo nesmetano funkcionisanje ovih subjekata i sprečavanje zloupotrebe podataka građana.	2024		√	
Donošenje novog Zakona o informacionoj bezbednosti i usklađivanje sa NIS2 Direktivom Evropske unije.	2024	√		
Donošenje Zakona o veštačkoj inteligenciji koji će regulisati primenu ove tehnologije tako da se omogući dalji razvoj inovacija uz poštovanje ljudskih prava i sloboda. Potrebno je urediti mehanizme obavezne procene rizika i prethodnog testiranja sistema koji se koriste u sektorima kritične infrastrukture, kao i u osetljivim oblastima kao što je zdravstvo.	2024		√	
Omogućiti razvoj i uvođenje druge generacije video identifikacije u vidu biometrijske zaštite u sklopu procesa verifikacije klijenata, a sa ciljem dodatnog unapređenja bezbednosti klijenata i podsticanja daljeg razvoja digitalizacije u Srbiji.	2020	√		

STANJE

U 2025. godini veštačka inteligencija (AI) je nastavila da bude pokretač digitalne transformacije, uz značajno širenje njene primene u privredi, ali i svakodnevnom životu. U sektoru telekomunikacija, AI se koristi za unapređenje mrežne efikasnosti, automatizaciju podrške korisnicima i prediktivno održavanje infrastrukture. Finansijski sektor uvodi AI rešenja za borbu protiv prevara, analizu kreditnog rizika i personalizaciju usluga. Proizvodna industrija implementira AI u pametnim fabrikama za kontrolu kvaliteta i optimizaciju lanca snabdevanja.

Najizraženiji tehnološki trend u prethodnih godinu dana je ubrzana komercijalizacija tzv. agentskih AI sistema – autonomnih softverskih agenata koji mogu planirati i izvršavati kompleksne zadatke u ime korisnika. Ovi sistemi prevazilaze pasivnu ulogu dosadašnjih modela i sve češće preuzimaju aktivno učešće u donošenju odluka, što otvara nova pitanja u pogledu odgovornosti, bezbednosti i transparentnosti.

Na nivou regulative, 2025. je godina u kojoj se AI Act Evropske unije počinje primenjivati u praksi. Nacionalni zakonodavci, uključujući i Srbiju kao kandidata za članstvo u EU, započeli su usklađivanje domaćeg pravnog okvira sa ovim regulatornim modelom koji, osim klasifikacije rizika, sada uključuje

i konkretne obaveze vezane za testiranje, dokumentaciju, ljudski nadzor i transparentnost visokorizičnih sistema. Poseban akcenat stavljen je na tzv. "foundation models" – velike jezičke i multimodalne modele, koji podležu dodatnim obavezama zbog svog sistemskog uticaja. U domenu regulative, tokom 2025. je počela primena AI Act-a Evropske unije. Od februara su zabranjeni AI sistemi sa neprihvatljivim rizikom, a od avgusta je počela primena smernica za AI sisteme opšte namene (*General Purpose AI systems Codes of Practices*), baziranih na Foundation modelima, treniranim na velikim količinama podataka, koji izvršavaju širok spektar različitih zadataka, uključujući i visokorizične use-case-ove.

Na predlog Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija, Vlada Republike Srbije je u januaru 2025. usvojila Strategiju za razvoj veštačke inteligencije za period od 2025. do 2030. godine. Strategija je nastala kao rezultat širokog kruga konsultacija stručne zajednice uz ekspertske mišljenje Vladinog saveta za veštačku inteligenciju. Predstavlja nastavak prethodne strategije (2020-2025) i ima za cilj unapređenje AI u ključnim oblastima kao što su obrazovanje, nauka, privreda, javni sektor, istovremeno vodeći računa o etičkim i bezbednosnim aspektima njene upotrebe. U toku je izrada Zakona o veštačkoj inteligenciji. Srbija se pozicionirala se kao lider u regionu što je prepoznato i kroz predsedavanje Globalnim partnerstvom za veštačku inteligenciju.

Kroz programe Fonda za nauku i Fonda za inovacionu delatnost predviđaju se dodatna ulaganja u računarsku infrastrukturu i Nacionalnu platformu za veštačku inteligenciju - superkompjuteru instaliranog u državnom Data Centru u Kragujevcu, datog besplatno na korisnišćenje svim tehničkim fakultetima, institutima i naučno-tehnološkim parkovima i start-up-ovima koji rade unutar parkova. U godini za nama, nastavljen je trend rasta upotrebe i oslanjanja na informaciono-komunikacione tehnologije u svakodnevnom životu i poslovanju. Prema podacima Republičkog Zavoda za statistiku iz oktobra 2025¹ preko 89% lica u Republici Srbiji, koristi internet više puta u toku dana u 2025. godini. 24,8% internet populacije u 2025. godini je koristilo internet da bi odštampali zvanične obrasce sa veb stranice ili aplikacije javne administracije. U poslednja tri meseca 53,6% korisnika interneta je kupovalo/poručivalo robu ili usluge putem interneta.

U prethodna tri izdanja Bele knjige, ukazali smo da su još od perioda epidemije prisutni trendovi povećanja obima trgovine preko interneta. Sličan trend je nastavljen i u proteklom periodu. Prema podacima Narodne banke Srbije (NBS)², u prvom tromesečju 2025. godine nastavljen je značajan rast internet kupovina. U prvom tromesečju 2025. godine ukupan broj internet kupovina zabeležio je rast od 40,1% u odnosu na isti period prethodne godine. Izvršeno je 23,6 miliona internet kupovina, od čega na domaćim internet sajtovima 16,5 miliona, a na stranim internet sajtovima 7,1 milion. Najzastupljenije valute su dinar, evro i dolar. Od svih izvršenih internet kupovina u prvom tromesečju 2025. godine, više od dve trećine (69,8%) realizovano je u domaćoj valuti.

Nova Strategija za razvoj veštačke inteligencije u Srbiji za period 2025–2030. predstavlja iskorak ka pozicioniranju Srbije kao regionalnog lidera u digitalnoj transformaciji. Ohrabruje što su jasno identifikovane ključne oblasti primene veštačke inteligencije – zdravstvo, poljoprivreda, obrazovanje, biotehnologija i sajber bezbednost – što otvara konkretne prilike za razvoj privatnog i javnog sektora. Pohvaljujemo i fokus na tehničku infrastrukturu, uključujući širenje kapaciteta superkompjuteru i Nacionalne platforme za veštačku inteligenciju, kao i kontinuiranu digitalizaciju javne uprave uz zapažen doprinos Kancelarije za IT i eUpravu. Obrazovanje zauzima jedno od centralnih mesta u Strategiji, što je od presudnog značaja za

izgradnju domaćih kadrova. Ipak, imajući u vidu veliki broj obuhvaćenih oblasti, u narednim godinama biće važno definisati jasne prioritete i fokusirati resurse na njihovu realizaciju.

Takođe, Vlada je formirala radnu grupu koja ima za zadatak da predloži Nacrt Zakona o veštačkoj inteligenciji.

U prethodnom periodu započet je rad na izmenama i dopunama Zakona o elektronskoj upravi koje između ostalog treba da regulišu koncept pametnih gradova, kao i upotrebe klad tehnologija u javnoj upravi.

U narednom periodu očekuje se i dalji rad na izmenama i dopunama Zakona o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju sa ciljem usklađivanja ovog propisa sa eIDAS 2 uredbom Evropske unije. Ova regulativa donosi digitalne novčanike za sigurno čuvanje sertifikata i digitalnog identiteta, kao i šira primena šema elektronske identifikacije u privatnom i javnom sektoru.

U septembru 2024. dostignut je broj od gotovo 2,6 miliona građana koji imaju nalog na portalu eUprava, dok 1,2 miliona ima instaliranu aplikaciju Consent ID. Tome doprinosi činjenica da se broj servisa koje eUprava podržava, kontinuirano povećava, olakšavajući građanima korišćenje brojnih usluga kako u domenu državnog, tako i u domenu privatnog sektora.

POBOLJŠANJA

Godinu za nama obeležila je masovna upotreba digitalnog identiteta za potrebe registracije pripejd brojeva mobilne telefonije. Građani su imali na raspolaganju šeme elektronske identifikacije operatora zasnovane na video identifikaciji, kao i šemu zasnovanu na nalogu eUprave. Pored upoređivanja sa fotografijom ličnog dokumenta, pomenuta video identifikacija podrazumeva savremena biometrijska rešenja koje uz pomoć kamere telefona proverava mimiku lica i potvrđuje prisutnost korisnika u trenutku identifikacije (tzv. liveness). Na taj način, identifikacija korisnika je potpuno pouzdana, a nova generacija video identifikacije donosi veliki potencijal i za zaključenje ugovora. Liveness je našao primenu i u bankarstvu, gde je jedna od vodećih digitalnih banaka u zemlji već integrisala ovu funkcionalnost u svoju bankarsku aplikaciju. Savet očekuje da će nakon potvrde svih prednosti ove tehnologije, na ovaj način biti omogućeno i otvaranje računa.

1 <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/20251024-upotreba-ikt-a-pojedinci-2025/?s=2702>

2 <https://www.nbs.rs/sr/scripts/showcontent/index.html?id=20697>

Vlada Republike Srbije i Kancelarija za IT i elektronsku upravu, kao centralni organ u čijoj nadležnosti je koordinacija aktivnosti iz domena elektronske uprave, upravljanja javnom IT infrastrukturom i informacione bezbednosti, nastavljaju sa sprovođenjem digitalne agende.

Pored projekata koji su već zaživeli, posebno treba istaći i niz ambicioznih inicijativa koje uglavnom razvija Kancelarija za IT i elektronsku upravu, a čija će implementacija doneti značajna unapređenja u interakciji građana i privrede sa državom u narednom periodu.

U saradnji sa Ministarstvom finansija, priprema se Registar taksi i naknada, koji će omogućiti jedinstveno praćenje, elektronsko plaćanje i ažuriranje svih državnih taksi i parafiskalnih nameta, po uzoru na postojeći sistem u MUP-u. Ova reforma treba da obezbedi veću transparentnost i jednostavniju naplatu neporeskih prihoda

Razvija se i projekat eBolovanje, koji ima za cilj da poveže zdravstvene ustanove, RFZO i i poslodavce. Uvođenjem elektronske komunikacije između ovih subjekata, ukinula bi se potreba za dostavljanjem papirnih doznaka od strane zaposlenih, a sistem bi mogao da pruži uvid u statistiku korišćenja bolovanja u Srbiji.

Kancelarija radi i na formiranju nacionalne aplikacije eSrbija, koja bi objedinjavala servise kao što su servisi eUprave, eSanduče i Expo 2027. Za Savet je posebno zanimljiva ideja da postoji aplikacija eSanduče koja bi vremenom mogla da postane centralno mesto za prijem svih zvaničnih obaveštenja i odluka državnih organa i ustanova o zahtevima i pravima građana. Takav servis bi bio komplementaran servisima za elektronsko plaćanje kao i servisu digitalnog novčanika koji je takođe u planu. Naime, prateći razvoj tzv. eIDAS 2.0 Uredbe EU, među strateškim projektima koje razvija Kancelarija za IT nalazi se i digitalni novčanik. Reč je o aplikaciji koja ima svrhu da čuva elektronski potpisane dokumente, vozačke i saobraćajne dozvole, izvode iz matične knjige rođenih i druge lične isprave koje bi građanima bile dostupne u svakom trenutku.

Ovi projekti pokazuju jasnu posvećenost Kancelarije digitalnoj transformaciji i otvaraju prostor da u godinama koje dolaze vidimo napredak kroz konkretne rezultate i široku primenu u praksi.

U prethodnim godinama, neke od ključnih državnih institucija i javnih preduzeća poput Katastra nepokretnosti

(RGZ) i Elektroprivrede Srbije bili su predmet hakerskih napada koji su doveli do značajnih problema u njihovom funkcionisanju i pružanju usluga građanima. Deponovanjem izvornog softverskog koda EPS-a u Državnom data centru napravljen je pozitivan iskorak jer će sada EPS imati sigurnosnu kopiju svojih informacionih sistema koje se pouzdano čuvaju, što će omogućiti kontinuitet poslovanja i bolju reakciju u slučaju novih nepredviđenih okolnosti. Usvojen je Zakon o informacionoj bezbednosti koji predstavlja značajan iskorak u uređenju digitalne bezbednosti. Zakonom su jasno definisani operatori IKT sistema od posebnog značaja, podeljeni na prioritete i važne, uz obavezno jačanje inspekcijanskog nadzora, strožih kazni i proširenje nadležnosti Nacionalnog CERT-a. Predviđeno je uspostavljanje Kancelarije za informacionu bezbednost, koja će postati nosilac funkcija CERT-a i centralna instanca za koordinaciju zaštite IKT sistema — u prelaznom periodu pod okriljem Kancelarije za IT i eUpravu, a planirani datum samostalnog početka rada je 1. januar 2027.

U cilju podizanja kvaliteta i dostupnosti digitalnih servisa, uvedeni su prvi AI-chat botovi koji građanima omogućavaju interaktivnu podršku u državnim procesima.

Na portalu eUprava implementiran je digitalni asistent baziran na veštačkoj inteligenciji, koji koristi svakodnevni jezik kako bi usmerio građane do željene usluge i učinio navigaciju portalom bržom i lakšom. U narednoj fazi razvoja planira se prelazak sa informativne na transakcionu funkcionalnost – kao što su zakazivanje termina, popunjavanje formulara i automatizacija različitih administrativnih radnji. Takođe, napravljen je i Virtuelni asistent za Alimentacioni fond pruža odgovore na pitanja u vezi sa pravom na privremeno izdržavanje i vodi korisnike kroz potrebne procedure.

Ove inicijative predstavljaju konkretan iskorak u integraciji veštačke inteligencije u državne servise i otvaraju perspektivu za dalji razvoj interaktivnih, transakcijskih AI-alata u e-upravi.

Neposredno pred završetak ovog izdanja Bele knjige, usvojen je Zakon o informacionoj bezbednosti čije ćemo efekte komentarisati u sledećem izdanju.

U sektoru finansijskih usluga nastavljen je trend daljeg razvoja digitalnih servisa i regulatornih rešenja koji omogućavaju dalju modernizaciju i digitalizaciju. Više detalja je navedeno u tekstovima ovog izdanja Bele knjige „Platne usluge“ i „Zaštita korisnika finansijskih usluga“.

PREOSTALI PROBLEMI

Nakon uspešno realizovanog projekta "Moji podaci za moju banku" zasnovanog na razmeni podataka između javnog i privatnog sektora, Odbor za telekomunikacije i digitalnu ekonomiju vidi priliku za dalju digitalizaciju poslovanja u novim inicijativama ovog tipa.

Procedure u javnoj upravi su značajno ubrzane uvezivanjem državnih institucija i automatskom razmenom dokumenta. Verujemo da slična saradnja između banaka, mobilnih operatera, osiguranja i drugih privrednih subjekata sa državnim organima, može doprineti većoj efikasnosti i bezbednosti poslovanja. Razmena podataka sa Poreskom upravom, Registrom socijalnog osiguranja i Kreditnim biroom u cilju procene stvarne kreditne sposobnosti i zaštite od prevara, omogućavanje provere validnosti lične karte preko MUP-a

prilikom zaključenja ugovora ili korišćenje e-sandučeta eUprave za dostavu dokumentacije, samo su neki od primera u kojima vidimo taj potencijal.

U poslednjih pet godina napravljen je veliki pomak kada je reč o propisima iz domena elektronskog poslovanja. Međutim, propisi koji uređuju druge oblasti često predstavljaju barijeru za digitalizaciju poslovanja. Ove propise nije lako izmeniti s obzirom na to da su neretko utemeljeni na pogrešnoj paradigmi da je papir sigurniji i transparentni oblik dokumenta u odnosu na elektronski dokument.

Kao zaključak, napominjemo da je urađen veliki napor i pomak u cilju omogućavanja dalje digitalizacije privrede i javnog sektora u proteklom periodu i da se uočava spremnost svih državnih institucija da se u tom duhu i nastavi u narednom periodu.

PREPORUKE SAVETA

- Povećanje informacione bezbednosti državne uprave i javnih preduzeća kako bi se omogućilo nesmetano funkcionisanje ovih subjekata i sprečavanje zloupotrebe podataka građana.
- Donošenje Zakona o veštačkoj inteligenciji koji će regulisati primenu ove tehnologije tako da se omogući dalji razvoj inovacija uz poštovanje ljudskih prava i sloboda. Potrebno je urediti mehanizme obavezne procene rizika i prethodnog testiranja sistema koji se koriste u sektorima kritične infrastrukture, kao i u osetljivim oblastima kao što je zdravstvo.
- Omogućiti razvoj i uvođenje druge generacije video identifikacije u vidu biometrijske zaštite u sklopu procesa verifikacije klijenata, a sa ciljem dodatnog unapređenja bezbednosti klijenata i podsticanja daljeg razvoja digitalizacije u Srbiji.
- Usvajanje Zakona o eBolovanju koji predviđa elektronsku razmenu medicinske i druge dokumentacije na relaciji zdravstvena ustanova – poslodavac – RFZO, sa ciljem ukidanja papirnih doznaka koje zaposleni dostavljaju poslodavcu.